

Zaštitni čimbenici za sprječavanje bjegova iz odgojnih ustanova iz perspektive mladih

Kovačićek, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:173352>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-02**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Zaštitni čimbenici za sprječavanje
bjegova iz odgojnih ustanova

Studentica: Maja Kovačiček

Mentorica: doc.dr.sc. Ivana Jeđud Borić

Komentorica: dr.sc. Ivana Maurović

Zagreb, rujan, 2017.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Zaštitni čimbenici za sprječavanje
bjegova iz odgojnih ustanova

Studentica: Maja Kovačiček

Mentorica: doc.dr.sc. Ivana Jeđud Borić

Komentorica: dr.sc. Ivana Maurović

Zagreb, rujan, 2017.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad (*Zaštitni čimbenici za sprječavanje bjegova iz odgojnih ustanova*) i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Studentica: Maja Kovačićek

Mjesto i datum: Zagreb, 15. rujna 2017.

Ovim putem željela bih se zahvaliti najboljoj profesorici i (ko)MENTORICI dr. sc. Ivani Maurović bez koje ovaj rad ne bi bio tako kvalitetan i dobar. I njezinoj strpljivosti, upornosti, ohrabrivanju te izvlačenju onog najboljeg iz mene. I što je uvijek bila spremna na diskusiju ☺

Veliko hvala profesorici dr. sc. Gabrijeli Ratkajec Gašević uz čiju je pomoć kodiranje bilo lako 'ko iz šale i njezinoj velikoj podršci tijekom cijelog procesa.

Veliko hvala doc. dr. sc. Ivani Jeđud Borić bez koje ovaj rad uopće ne bi bio moguć.

Mojim curama- Doris, Tihani, Tei i Megi veliko hvala. Uz njih je studiranje bilo predivno razdoblje u mojem životu jer je iznjedrilo tako velika prijateljstva.

Mojoj predivnoj obitelji- mami, sestri Petri i bratu Dominiku veliko hvala na neprestanom motiviranju i strpljivosti tijekom cijelog procesa istraživanja i pisanja. Čak i onda kad sam bila nemoguća.

I veliko hvala mojem Mariu na podršci u svemu, pa tako i ovome. S njim osim što sanjam, svaki dan ostvarujem svoje snove.

Maja Kovačićek

Zaštitni čimbenici za sprječavanje bjegova iz odgojnih ustanova iz perspektive mladih

Studentica: Maja Kovačićek

Mentorica: doc.dr.sc. Ivana Jeđud Borić

Komentorica: dr.sc.Ivana Maurović

Diplomski studij socijalne pedagogije/modul: Djeca i mladi

SAŽETAK RADA

Na temelju dostupnih izvješća i statistika od strane Ministarstva unutarnjih poslova te Pravobraniteljice za djecu, fenomen pojave bjegova mladih iz odgojne ustanove je zadnjih nekoliko godina u porastu. Navedeni fenomen predstavlja opasnost za mladu osobu koja se tijekom bijega izlaže mnogim rizicima te joj je onemogućeno pružanje tretmanskim intervencija, no isto tako predstavlja i veliki društveni problem. Rezultati istraživanja (Ratkajec Gašević, Zalović, Maurović, 2017) pokazuju kako 50% korisnika iz odgojnih ustanova ima iskustvo bijega, ali istovremeno procjenjuju veliko prisustvo zaštitnih čimbenika. Stoga se ovim radom nastojalo provjeriti spomenuti kontradiktorni rezultat. Cilj rada je istražiti i utvrditi unutarnje i vanjske zaštitne čimbenike koje mladi percipiraju presudnima u sprječavanju bijega. U istraživanju je korištena kvalitativna metodologija. Sudionici istraživanja su 15-ero mladih s problemima u ponašanju u dobi od 14 do 18 godina koji su smješteni u Odgojnom domu Bedekovčina, Domu za odgoj djece i mladeži Rijeka i Domu za odgoj djece i mladeži Osijek. Na temelju transkripata intervjuja provedena je tematska analiza okvira. Mladi navode više vanjskih nego unutarnjih zaštitnih čimbenika koje povezuju s uvjetima u domu, odnosima izvan doma i intervencijama odgajatelja. Unutarnji čimbenici odnose se na emocionalna stanja te odgovornost za vlastito ponašanje. Također, mladi više govore o razlozima za bijeg iz odgojnih ustanova. Ovi rezultati govore u prilog važnosti jačanja intervencija s ciljem osnaživanja unutarnjih i vanjskih zaštitnih čimbenika koji bi spriječili mlade u bjegovima iz odgojne ustanove te su oni uglavnom vezani uz poboljšanje uvjeta u domu. Neki od zaštitnih čimbenika bili su općeniti i ne odnose se nužno na bjegove te bi se stoga daljnja istraživanja trebala usmjeriti na utvrđivanje specifičnih zaštitnih čimbenika u sprječavanju bijega mlade osobe iz odgojne ustanove.

Ključne riječi: bjegovi mladih, problemi u ponašanju, odgojne ustanove, zaštitni čimbenici, preventivne i tretmanske strategije

Protective Factors for Preventing Runaways from Residential Care from Youth Perspective

SUMMARY

Based on the available reports and statistics by the Ministry of the Interior and the Ombudsperson for Children, the phenomenon of youth runaways from residential care has been increasing for the last few years. This phenomenon presents a danger situation for a young person who is exposed to many risks during the runaway and is prevented from providing interventions, but this is also a major social problem. The results of research (Ratkajec Gašević, Zalović, Maurović, 2017) show that 50% of young people from residential care have experience of a runaway, but at the same time, they estimate the large presence of protective factors. Therefore, this work is focused on verification of this contradictory result. The purpose of this work is to identify internal and external protective factors that young people perceive as crucial in preventing runaway. Qualitative methodology was used in the research. Participants in the research were 15 young people with behavioral problems, aged between 14 and 18 who were in residential care in three cities (Bedekovčina, Osijek and Rijeka). Based on the interview transcripts, a thematic framework analysis was conducted. Young people talk more about external than internal protective factors and these external protective factors are associated with conditions in residential care, relationships with family and friends and interventions from educators. Internal factors are related to emotional states and responsibility for their own behavior. Besides, in research youth talked more about reasons for a runaway than about protective factors. These results show the importance of strengthening interventions with the aim of empowering internal and external protective factors that would prevent young people from runaways. These external protective factors are mostly focused on improving the living conditions in residential care. Some of the protective factors were general and are not necessarily related to the runaways of young people. Therefore, further research should focus on identifying specific protective factors in preventing runaways of youth from residential care.

Key words: runaways of youth, behavior problems, residential care, protective factors, preventive and treatment strategies

Sadržaj

1. Uvod.....	7
2. Tretman maloljetnika i mladih punoljetnika s problemima u ponašanju u odgojnim ustanovama	9
2. 1. Maloljetnici i mlađi punoljetnici	9
2.2. Problemi u ponašanju	9
2.3. Tretman djece i mladih s problemima u ponašanju.....	11
2. 3. 1. Tretman djece i mladih s problemima u ponašanju u odgojnim ustanovama.....	12
3. Bjegovi mladih iz odgojnih ustanova	17
4. Teorijska podloga rada	23
4. 1. Teorija socijalne ekologije	23
4. 2. Konstrukt otpornosti.....	24
3. 3. Konstruktivizam	25
5. Cilj i problemi istraživanja	27
5.1. Cilj istraživanja.....	27
5. 2. Problemska pitanja istraživanja	28
6. Metodologija istraživanja	29
6. 1. Sudionici	29
6.2. Istraživački instrument	31
6.3. Način provedbe istraživanja	32
6.4. Etička pitanja istraživanja.....	33
6.5. Metode obrade podataka	35
7. Rezultati istraživanja i rasprava.....	37
7.1. Unutarnji zaštitni čimbenici u sprječavanju bijega.....	39
6.2. Vanjski zaštitni čimbenici u sprječavanju bijega	42
8. Zaključak	55
9. Literatura	60
10. Prilozi	65

1. Uvod

U Republici Hrvatskoj fenomen bijega mladih iz vlastitog doma ili odgojne ustanove intenzivirao se unazad nekoliko godina. On predstavlja velik problem prvenstveno za mlade, s obzirom na to da se tijekom bijega izlažu brojnim opasnostima i rizicima, ali i za društvo u cjelini.

U ovom diplomskom radu bijeg iz odgojne ustanove definira se kao nedopušteni odlazak iz ustanove bez znanja odgajatelja koji obuhvaća boravak preko jedne noći ili dulje izvan odgojne ustanove. U okviru pojave bijega, fokus je na mladima s problemima u ponašanju, koji su smješteni u odgojnu ustanovu zbog manifestiranih problema u ponašanju sa svrhom tretmana. Stoga, kada se nalaze u bijegu, nedostupni su za tretman te im je onemogućena potrebna briga i nadzor od strane stručnjaka.

Cilj ovog rada je istražiti i utvrditi unutarnje i vanjske zaštitne čimbenike koje mladi smatraju presudnima za sprječavanje bjegova iz odgojnih ustanova. Motivacija za odabirom teme leži u produbljanju i proširivanju znanja o čimbenicima zaštite u prevenciji bjegova zbog nedostupnosti podataka o navedenom području. S obzirom na nedostatak informacija o obilježjima i razlozima bjegova mladih iz hrvatskih odgojnih domova i domova za odgoj te potrebe za kreiranjem preventivnih i tretmanskim smjernica, 2015. godine provedeno je istraživanje Centra za nestalu i zlostavljenu djecu Osijek i Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta. Rezultati istraživanja pokazuju kako je pojava bjegova mladih iz odgojnih ustanova česta, odnosno da skoro 50% mladih ima iskustvo bijega, s time da se najčešće radi o jednom bijegu ili o aktivnosti koja se ponovila tri do pet puta. Jedan dio istraživanja bio je usmjeren na utvrđivanje povezanosti između unutarnjih i zaštitnih čimbenika mladih te njihovim iskustvima bijega iz odgojne ustanove. Rezultati istraživanja pokazali su da mladi visoko percipiraju postojanje unutarnjih i vanjskih zaštitnih čimbenika. Unatoč visokoj procjeni prisutstva zaštitnih čimbenika, posebice u okviru obiteljskog okruženja i na razini odgojne ustanove, mladi svejedno imaju iskustvo bijega iz ustanova (Ratkajec Gašević, Zalović, Maurović, 2017).

Upravo je zbog kontradiktornosti i provjere rezultata koji se odnosi na istovremeno prisutstvo zaštitnih čimbenika kod mladih i bijega iz odgojne ustanove, provedeno istraživanje u svrhu izrade ovog diplomskog rada.

2. Tretman maloljetnika i mladih punoljetnika s problemima u ponašanju u odgojnim ustanovama

Kako bi se razmotrila obilježja tretmana maloljetnika i mladih punoljetnika u okviru odgojnih ustanova u Republici Hrvatskoj, bitno je definirati osnovne teorijske pojmove koji služe boljem razumijevanju tretmanskih intervencija usmjerenih prema korisnicima, kao i njihovom statusu unutar institucionalnog smještaja.

2. 1. Maloljetnici i mlađi punoljetnici

U ovom diplomskom radu govorit će se o maloljetnicima i mlađim punoljetnicima s problemima u ponašanju. Kao okvir za određivanje dobi i identifikacije korisnika moguće je koristiti se zakonskim definicijama. Prema Zakonu o sudovima za mladež (NN 84/11, čl. 2), maloljetnik je osoba koja je u vrijeme počinjenja djela navršila četrnaest, a nije navršila osamnaest godina života, a mlađi punoljetnik je osoba koja je u vrijeme počinjenja djela navršila osamnaest, a nije navršila dvadeset i jednu godinu života. Upravo će ove dvije dobne skupine, maloljetnici i mlađi punoljetnici, biti u fokusu ovog rada- dakle mladi od 14. do 21. godine.

2.2. Problemi u ponašanju

Unutar ovog diplomskog rada fokus je na mladima koji manifestiraju širok spektar problema u ponašanju koji su različitog intenziteta i trajanja te zahtijevaju stručnu pomoć.

Problemi u ponašanju jest krovni pojam za kontinuum ponašanja od onih jednostavnijih, manje težine i opasnosti/štetnosti za sebe ili druge, do onih propisima definiranih i/ili sankcioniranih, i često težih po posljedicama i potrebama za tretmanom. Spomenuti pojam podrazumijeva pojmove rizično ponašanje, teškoće u ponašanju i poremećaji u ponašanju (Koller-Trbović, Žižak i Jeđud Borić, 2011).

U Standardima za terminologiju, definiciju, kriterije i način praćenja pojave poremećaja u ponašanju djece i mladih (Koller-Trbović, Žižak i Jeđud Borić, 2011) rizična ponašanja definirana su kao ona kojima osoba dovodi u opasnost ponajprije svoje, ali i tuđe zdravlje, fizički i psihički integritet i imovinu (bježanje iz škole, izbjegavanje učenja, kršenje pravila u

školi i kući, eksperimentiranje s cigaretama, drogom, povremeno konzumiranje alkohola, suprotstavljanje autoritetu).

Teškoće u ponašanju su ponašanja kojima osoba krši društvene i/ili zakonske norme i koja se pojavljuju u više različitih sredina tijekom određenog razdoblja ili iznenada (krađa, bježanje, skitnja, napuštanje škole, vožnja bez dozvole, pojedinačni nasilni ispadi, veći disciplinski prekršaji u školi) (Koller-Trbović, Žižak i Jeđud Borić, 2011).

Poremećaji u ponašanju su ponašanja kojima osoba tijekom dužeg razdoblja i intenzivno ugrožava svoje svakodnevno funkcioniranje na više životnih područja i /ili ugrožava druge, odnosno imovinu poput provala, razbojništva, nasilja, preprodaje droge, silovanja, ovisnosti, nerada i skitnje. Riječ je o ponašanjima koja zahtijevaju reakciju specijaliziranih stručnjaka i institucija, u pravilu iz više sektora istodobno (Koller-Trbović, Žižak i Jeđud Borić, 2011).

Također, uz navedeni pristup problemima u ponašanju, stručnjaci uvažavaju i međunarodnu Achenbachovu klasifikaciju koja se odnosi na dimenzionalni pristup problemima u ponašanju, a razlikuje internalizirane i eksternalizirane probleme u ponašanju.

Eksternalizirani problemi u ponašanju nazivaju se još i pretežito aktivnim problemima u ponašanju te se odnose na nedovoljno kontrolirana i na druga prema van usmjerena ponašanja. Internalizirani problemi ili pretežito pasivni problemi u ponašanju odnose se na ponašanja koja se pretjerano kontroliraju i usmjerena su prema sebi (Bouillet, Uzelac, 2007). Bornstein i suradnici (2010, prema Maglica, Jerković, 2014) govore kako eksternalizirana ponašanja uključuju probleme s pažnjom, samokontrolom, nesuradljivošću, kao i antisocijalnim, agresivnim ponašanjima, dok se internalizirani problemi odnose na depresivna raspoloženja, povučенost, anksioznost, osjećaj inferiornosti, sramežljivost, preosjetljivost i osjećaj somatskih poteškoća. Iako klasifikacija dijeli probleme u ponašanju na one internaliziranog ili eksternaliziranog tipa, vrlo bitna činjenica je kako se internalizirani i eksternalizirani poremećaji često ne isključuju i kako je na mnogo uzoraka utvrđena njihova pozitivna veza (Novak i Bašić, 2008). Pa tako Achenbach i Rescorla (2001, prema Maurović, 2015), sumirajući velik broj istraživanja, navode prosječnu korelaciju između internaliziranih i eksternaliziranih problema od .53, koje ide u prilog o tome da navedeni problemi nisu međusobno isključivi.

Kada govorimo o bjegovima iz odgojne ustanove, koji su u fokusu ovog diplomskog rada, autori Bouillet i Uzelac (2007) govore kako različiti oblici bježanja, odnosno svojevrijednog i

nedopuštenog udaljavanja iz odgojnih sredina, bez valjane isprike i opravdanja roditelja, staratelja ili drugih osoba mogu biti prvi ozbiljni simptomi problema u ponašanju djece i mladih. S obzirom na ranije spomenutu Achenbachovu klasifikaciju, oni bi pripadali skupini eksternaliziranih problema u ponašanju, s obzirom da se radi o nedovoljno kontroliranom ponašanju i nepoštivanju određenih normi i zakona. No, s druge strane, mladi koji bježe iz odgojne ustanove također manifestiraju ponašanje koje je usmjereno prema njima samima na način da sami sebi štete te sam razlog, odnosno pozadina bijega može biti iz spektra internaliziranih problema. S obzirom na navedeno, bijeg iz odgojne ustanove može se promatrati kao primarni eksternalizirani ili internalizirani problem, no isto tako se može promatrati sa stajališta da jedna kategorija ne isključuje nužno drugu te se može govoriti o njihovoj povezanosti.

S obzirom na navedene definicije i klasifikacije problema u ponašanju, jasno je da postoji kontinuum problema od onih manjeg prema onima većeg intenziteta čije se posljedice mogu odraziti kako na individualnom, tako i na društvenom planu. Poznavajući teorijski okvir, možemo planirati tretman za maloljetnike i mlađe punoljetnike koji se bazira na individualnim potrebama korisnika, ali je pritom bitno uvažavati i načelo opće prevencije koje se odnosi na zaštitu društva od neprimjerenog i neželjenog ponašanja.

2.3. Tretman djece i mladih s problemima u ponašanju

Svrha svake intervencije, pa tako i one tretmanske, upravo je promjena stanja nekog pojedinca ili neke pojave u društvu, pri čemu je značajno da se intervencija temelji na teorijskim saznanjima o toj pojavi te načinima i mogućnostima njenog mijenjanja (Bowen, Jenson, Clark, 2004, Hardcastle, Powers, Wenocour, 2004, Ajduković, 2008, prema Žižak, 2010).

Ovisno o kriteriju prema kojem se razlikuju, o vrstama intervencija mnogi autori govore na različite načine. U kontekstu problema djece i mladih u riziku te problema u ponašanju djece i mladih, najčešće spominjani kriteriji su razina rizika i vrijeme djelovanja društva, okruženje u kojem se provodi intervencija te pristup korisniku. Kada govorimo o vrstama intervencija s obzirom na razinu i vrijeme djelovanja društva, možemo izdvojiti preventivne, ranointerventne, tretmanske i posttretmanske intervencije (Žižak, 2010). Tako Žižak (2010) tretmanske intervencije definira kao sustav mjera i aktivnosti čija je svrha postizanje pozitivnih, individualno i socijalno poželjnih promjena kod pojedinca i u njegovom okruženju

na onim područjima i u onim obilježjima za koje je to prethodno (timski) procijenjeno neophodnim i opravdanim, i za što je osoba dala svoj pristanak.

Kada govorimo o okruženju u kojem se provode tretmanske intervencije, riječ je o zajednici, obitelji, instituciji, školi i sl. Također, tretmanske intervencije zauzimaju mjesto i na kontinuumu utemeljenom na zakonu, gdje se provode u sklopu mjera pojačanog nadzora i zavodskih odgojnih mjera.

Uzevši u obzir da se rad bavi bjegovima mladih iz odgojnih ustanova, za razumijevanje navedene problematike, važno je dati pregled obilježja tretmana upravo u odgojnim ustanovama.

2. 3. 1. Tretman djece i mladih s problemima u ponašanju u odgojnim ustanovama

Veliki dio tretmana djece i mladih s problemima u ponašanju odvija se upravo u odgojnim ustanovama, u sklopu izrečenih odgojnih mjera. Kako su u ovom radu u fokusu odgojne ustanove, pri opisivanju zakonskih temelja kao i obilježja tretmana, naglasak će biti na domovima za odgoj i odgojnim domovima.

Djeca i mladi se u domove za odgoj i odgojne domove mogu smjestiti na temelju tri zakona: Zakona o socijalnoj skrbi, Obiteljskog zakona i Zakona o sudovima za mladež. Prema Zakonu o socijalnoj skrbi (33/12, čl. 95) usluga smještaja priznaje se djeci bez roditelja, djeci koju roditelji zanemaruju ili zlorabe svoje roditeljske dužnosti, te djeci i mlađim punoljetnicima s problemima u ponašanju ili kad je to iz drugih razloga u interesu djece i mladih punoljetnih osoba. Prema istom zakonu (Zakon o socijalnoj skrbi, 33/12, čl. 94), definira se i sadržaj usluge smještaja, a obuhvaća usluge prihvata, stanovanja, prehrane, nabave odjeće i obuće, održavanja osobne higijene, brige o zdravlju i njege, čuvanja, odgoja i obrazovanja, radnih aktivnosti, psihosocijalne rehabilitacije te organiziranja slobodnog vremena.

Obiteljski zakon (103/15) člankom 134. definira mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta koje su u nadležnosti centra za socijalnu skrb, a člankom 149. definira one mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta koje su u nadležnosti suda. U nadležnosti suda nalazi se i mjera povjeravanja djeteta s problemima u ponašanju radi pomoći u odgoju udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi, a ona se propisuje kada djetetovo ponašanje ozbiljno ugrožava svoja prava i interese, kao i prava i interese članova obitelji ili drugih osoba. Za

vrijeme te mjere dijete je smješteno izvan vlastite obitelji, odnosno u udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi, u ovom kontekstu odgojnoj ustanovi. Prava i dužnosti roditelja tijekom trajanja mjere su pravo na roditeljsku skrb, osim stanovanja s djetetom i svakodnevne skrbi o djetetu, ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom i dužnost uzdržavanja djeteta (Obiteljski zakon 103/15, čl. 168). Prema istom zakonu (Obiteljski zakon 103/15, čl. 168), dijete je dužno ponašati se prema uputama suda i osoba kojima je povjereno te ima pravo na ostvarivanje osobnih odnosa s roditeljem i drugim bliskim osobama sukladno odluci suda.

Tretman mladih s problemima u ponašanju definiran je i unutar Zakona o sudovima za mladež (84/11) u kojem se govori o vrstama sankcija, a to su odgojne mjere i kazna maloljetničkog zatvora. S obzirom na da je u ovom radu naglasak na tretmanu unutar odgojnih ustanova, naglasak će biti na odgojnoj mjeri upućivanja u odgojnu ustanovu (Zakon o sudovima za mladež, NN 84/11, čl. 15).

Ono što je vrlo bitno u okviru tretmana upravo je svrha odgojnih mjera koja govori da se pružanjem zaštite, brige, pomoći i nadzora te osiguranjem opće i stručne naobrazbe maloljetnog počinitelja kaznenog djela utječe na njegov odgoj, razvijanje njegove cjelokupne ličnosti i jačanje njegove osobne odgovornosti radi suzdržavanja od ponovnog činjenja kaznenih djela (Zakon o sudovima za mladež, NN 84/11, čl. 6).

Prema Zakonu o sudovima za mladež (NN 84/11, čl. 15), upućivanje u odgojnu ustanovu sud će izreći kad je maloljetnika potrebno izdvojiti iz sredine u kojoj živi i uz pomoć, brigu i nadzor odgojitelja i drugih stručnjaka omogućiti trajnije djelovanje na njegovu ličnost, ponašanje, razvoj i odgoj, osobito obrazovanjem i radnim osposobljavanjem. Mjera upućivanja u odgojnu ustanovu izvršava se u pravilu u ustanovi socijalne skrbi, a može se izvršavati i u udrugama specijaliziranim za djecu s problemima u ponašanju, sukladno njihovom pojedinačnom programu postupanja, a mjesto izvršavanja odgojne mjere moguće je prema procjeni stručnog tima promijeniti. U odgojnoj ustanovi maloljetnik ostaje najmanje šest mjeseci, a najdulje dvije godine, s time da sud svakih šest mjeseci provjerava treba li odgojnu mjeru obustaviti ili zamijeniti je drugom.

Institucionalne odgojne mjere mogu se izvršavati u jedanaest ustanova za resocijalizaciju djece i mladih u Hrvatskoj. Riječ je o ustanovama socijalne skrbi i u nadležnosti su Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. Domovi za odgoj nalaze se u

Rijeci, Zagrebu, Zadru, Cresu, Puli, Splitu, Karlovcu i Osijeku, a odgojni domovi smješteni su u Bedekovčini (za djevojke), Ivancu i Malom Lošinj (za mladiće).

Tretman, kao i drugi postupci prema/s maloljetnom osobom u odgojnoj ustanovi odvijaju se prema Pravilniku o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga (2014). Prema njemu, djelatnost pružatelja usluga za djecu i mlađe punoljetne osobe s problemima u ponašanju ostvaruje se pružanjem sljedećih vrsta usluga: usluga smještaja– timska procjena/dijagnostika, usluga boravka – timska procjena/dijagnostika, usluga smještaja u malim skupinama, usluga privremenog smještaja radi provođenja kraćih rehabilitacijskih (tretmanskih) programa, usluga privremenog smještaja u kriznim situacijama (prihvat), usluga organiziranog stanovanja uz sveobuhvatnu podršku, usluga organiziranog stanovanja uz povremenu podršku, usluga cjelodnevnog boravka kod pružatelja usluga socijalne skrbi, usluga poludnevnog boravka kod pružatelja usluga socijalne skrbi, usluga poludnevnog boravka u školi, usluga savjetovanja i pomaganja nakon izlaska iz skrbi, usluga savjetovanja i pomaganja primarnih obitelji ili specijaliziranih udomiteljskih obitelji. Te usluge mogu se pružiti korisnicima u domu socijalne skrbi, odnosno domu za odgoj, odgojnom domu i posebnoj odgojnoj ustanovi. Usluge za djecu i mlađe punoljetne osobe s problemima u ponašanju mogu obuhvaćati sljedeće aktivnosti: brigu o zdravlju i njegu, odgoj, socijalno-pedagošku podršku, socijalni rad, psihološku podršku, te timsku procjenu/dijagnostiku.

Svaka ustanova u koju su smješteni djeca i mladi, a u kontekstu ovog diplomskog rada koristit će se termin odgojna ustanova, dužna je donijeti svoj godišnji plan i program rada kojim se definiraju aktivnosti koje se odnose na područje odgoja i rada, ali i drugi poslovi poput financijskih i organizacijskih sadržaja. Kao primjer godišnjeg programa rada bit će prikazan program rada iz Centra za pružanje usluga u zajednici Zagreb-Dugave, odnosno odsjeka Doma za mušku djecu i mladež koji je dobiven prilikom održavanja kolegija Praksa u sklopu diplomskog studija socijalne pedagogije.

Područja i sadržaji rada, odnosno tretmana propisani godišnjim planom su sljedeći: briga o zdravlju korisnika gdje se kao opći cilj navodi očuvanje zdravlja korisnika i usvajanje navika kojima će pridonijeti očuvanju vlastitog zdravlja (redovita osobna higijena, edukacija o ovisnostima i štetnosti istih...); briga o obrazovanju korisnika u kontekstu koje se kao opći cilj navodi stjecanje radnih navika i odgovoran odnos prema istima, uspješan završetak školske godine te stjecanje i razvoj općih kulturnih navika; razvoj radnih navika unutar kojeg je

naglasak na razvoju, usvajanju, nadzoru i podržavanju radnih navika u skladu s dobi i mogućnostima korisnika; socijalno-emocionalni razvoj unutar kojeg se kao opći cilj navodi razvoj i podržavanje pozitivne slike o sebi i odnos prema drugima te razvoj pozitivnih interesa. Metode rada koje odgajatelji koriste u svojem odgojnom djelovanju s korisnicima su metode individualnog i grupnog rada. Metode individualnog rada odnose se na metode poticanja, navikavanja, usmjeravanja i sprječavanja dok se metode grupnog rada odnose na grupne sastanke, tematske i iskustvene diskusije, grupne aktivnosti kojima se stvara grupna kohezija, kao što su posjeti kinu i kazalištu, grupne radionice i sl. (Godišnji plan rada za školsku godinu 2016/2017, Centar za pružanje usluga u zajednici Zagreb-Dugave, Dom za mušku djecu i mladež Zagreb).

Svaki odgojni rad, pa tako i onaj u odgojnim ustanovama, treba se temeljiti na određenim načelima. Vukasović (1994, prema Rosić, 2007) govori o devet načela odgojnog rada, a to su načelo svrsishodnosti, načelo aktivnosti, načelo pozitivne orijentacije, načelo mnogostranosti, načelo primjerenosti, načelo individualizacije, načelo jedinstvenosti, načelo dosljednosti i načelo socijalizacije. Sva prethodno navedena načela izuzetno su značajna u kontekstu tretmana mladih s problemima u ponašanju, no nekoliko njih može se izdvojiti s obzirom na specifičnost populacije, a to su načelo aktivnosti, načelo pozitivne orijentacije i načelo individualizacije. Načelo aktivnosti počiva na tri zahtjeva: aktiviranju korisnika odgovarajućim metodama, oblicima i sredstvima rada, zatim spajanju odgojnih postupaka s procesom samoodgajanja i aktivnom sudjelovanju odgajnika u domskoj sredini. Ovo načelo vrlo je slično načelu participacije korisnika, odnosno participativnom pristupu korisniku kojim se pokazuje zanimanje za korisnika i poštovanje prava korisnika na iznošenje vlastitog mišljenja, ali se istovremeno potiče korisnika da bolje upozna sebe te preuzme odgovornost za sebe i tretman (Koller-Trbović, 2005). Načelo pozitivne orijentacije odnosi se na uočavanje i podržavanje odgojnih postupaka kod korisnika te ga se na temelju toga potiče da ustraje u pozitivnim postupcima (Rosić, 2007). Vrlo bitno načelo u kontekstu tretmana mladih s problemima u ponašanju je i načelo individualizacije koje se temelji na mogućnostima, snagama i obilježjima svakog korisnika. Njime se potvrđuje razlika između korisnika i opravdava potreba da se različitim sredstvima dolazi do cilja individualizacije, a to je naučiti korisnika učenju, poticanju motivacije za rad i samoobrazovanje, suradnju s drugim korisnicima te ga osposobiti za samostalan stvaralački rad (Rosić, 2007).

U nastojanju da se djeci i mladima normalizira životna sredina, odnosno da im se približe uvjeti i obilježja obiteljskog života, u našoj su državi unazad nekoliko godina aktualni procesi deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi. S obzirom na navedeno, neki domovi za odgoj promijenili su svoj naziv u centar za pružanje usluga u zajednici, s obzirom na lepezu usluga i intervencija koje nude ne samo pojedincima, već i njihovim obiteljima i zajednici. Tako se Pravilnikom o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga (2014) propisuje da se djelatnost Centra za pružanje usluga u zajednici sastoji od pružanja usluga djeci i mladima u riziku za razvoj problema u ponašanju, te djeci i mlađim punoljetnim osobama s problemima u ponašanju i teškoćama mentalnog zdravlja. Dakle, u pravilu je riječ o istim uslugama koje pružaju i domovi za odgoj, uz iznimku da Centar za pružanje usluga u zajednici ne pruža uslugu smještaja u malim skupinama. Za sada, jedini dom za odgoj koji je promijenio svoj naziv ustanove je Dom za odgoj djece i mladeži Zagreb te sada nosi naziv Centar za pružanje usluga u zajednici Zagreb-Dugave.

Kao što je već rečeno, mladi su smješteni u odgojne ustanove zbog brojnih i raznolikih manifestacija problema u ponašanju, a sa svrhom tretmana. Kao ometajući čimbenik za tretman, upravo su bjegovi mladih jer tada mladi postaju nedostupni za tretman. Uz to, izlažu se brojnim potencijalnim rizicima te intenziviranju problema u ponašanju. Kako bi se smanjili bjegovi mladih iz odgojnih ustanova, važno je pobliže upoznati ovaj fenomen, što i jest svrha ovog diplomskog rada.

3. Bjegovi mladih iz odgojnih ustanova

Kada govorimo o bijegu mlade osobe, on predstavlja značajan problem za korisnike koji su u bijegu zbog nedostupnosti tretmana, ali i zbog opasnosti i nepostojanja zaštite sustava koji je dužan brinuti o njima.

U stranoj literaturi dominantno se piše o mladima koji bježe iz vlastitih domova te se pri tome koriste termini poput beskućnici, odbačeni mladi s ulice i slično. Za mlade koji bježe iz vlastitog doma ili odgojne ustanove često se koristi slična terminologija, kao što je ona koja se odnosi na mlade bez pratnje, odnosno na one mlade koji napuštaju dom ili odgojnu ustanovu vlastitom voljom bez suglasnosti njihovog skrbnika (Greene, Sanchez, Harris, Cignetti, Akin, Wheelless, 2003). No, unatoč tome, svaka od navedenih skupina ima drugačija obilježja definicije, a ono što im je zajedničko je boravak preko noći bez znanja, odnosno dopuštenja roditelja ili skrbnika, a u kontekstu odgojne ustanove bez dozvole odgajatelja.

U američkom NISMART II istraživanju, mlada osoba u bijegu definirana je kao ona koja odlazi od kuće bez dozvole i ostaje preko noći ili dijete u dobi od 14 godina ili mlađe koje je udaljeno od kuće te ne dolazi kući kada se očekuje, a ostaje preko noći ili pak dijete staro 15 i više godina koje je daleko od kuće, ne odlazi kući i ostaje dvije noći (US Department of Justice, 2002, prema Greene i sur., 2003).¹

Unutar drugog američkog istraživanja koje je bilo usmjereno na skupinu mladih u bijegu-ACYF istraživanja (Greene, 1995, prema Greene i sur., 2003)², mladi u bijegu definirani su kao oni koji su proveli barem jednu noć izvan kuće prije 18. godine, a da su napustili kuću ako im roditelj ili skrbnik nije dopustio da odu ili su napustili dom s dozvolom, ali se nisu vratili kada su trebali. Autor Greene (1995, prema Greene i sur., 2003) bijeg iz ustanove definira kao napuštanje odgojne ustanove bez dopuštenja te ostanak preko noći. Upravo je prethodna definicija vrlo slična onoj koja je korištena u provedbi istraživanja u svrhu izrade diplomskog rada.

¹ NISMART je kratica za američku studiju čiji je puni naziv the National Incidence Studies of Missing, Abducted, Runaway, and Thrownaway Children.

² Skraćenica ACYF odnosi se na američku instituciju čiji je puni naziv Administration for Children, Youth, and Families.

Također, neka istraživanja pokazuju kako i mladi na različite načine definiraju pojavu bijega. Tako je istraživanje u hrvatskim odgojnim ustanovama pokazalo kako mladi imaju različito poimanje bijega vezano uz vremenski okvir izbivanja iz ustanove. Neki mladi kada nude svoju definiciju bijega, govore o odlasku bez dopuštenja odgajatelja, dok neki naglašavaju vremensku dimenziju – da bijeg traje 24 sata i duže, odnosno pola sata ili sat. Spomenuto istraživanje proveli su Centar za zlostavljanu i nestalu djecu Osijek u suradnji s Edukacijsko-rehabilitacijskim fakultetom. Istraživanje je bilo usmjereno na stjecanje uvida u učestalost, obilježja bjegova i razloge za bjegove mladih iz odgojnih ustanova te su njime obuhvaćeni svi odgojni domovi (3) i domovi za odgoj (7) (Ratkajec Gašević, Zalović, Maurović, 2017).

Nedostatak jasnoće pri definiranju bijega od strane stručnjaka, ali i mladih koji su bijegu ima izravan utjecaj na sposobnost procjene i identifikacije broja takvih mladih, a samim time i na planiranje preventivnih i tretmanskih intervencija.

U ovom diplomskom radu bijeg iz odgojne ustanove definira se kao nedopušteni odlazak iz ustanove bez znanja odgajatelja koji obuhvaća boravak preko jedne noći ili dulje izvan odgojne ustanove. Sudionici istraživanja su mladi koji su bježali u posljednjih godinu dana, a u dobi su od 14. do 21. godine.

Kako bi se razumjela problematika bjegova mladih iz odgojnih ustanova, važno je imati u vidu obilježja bjegova, poput učestalosti, etiologije, fenomenologije te posljedica bjegova, ali zaštitnih čimbenika koji sprječavaju mlade s problemima u ponašanju u njihovom naumu da pobjegnu iz odgojne ustanove.

U Republici Hrvatskoj, kao i u drugim zemljama Europske unije, bjegovi se promatraju u kontekstu nestanaka maloljetnika jer je lokacija mladih tijekom bjegova nepoznata (European Commission – Directorate-General for Justice, 2013, prema, Ratkajec Gašević, Zalović, Maurović, 2017). U kategoriji nestale djece na službenom registru nestalih osoba MUP-a, nestala djeca obuhvaćaju više kategorija nestanaka: svojevolumeno udaljavanje iz mjesta stanovanja (bijeg iz institucije ili iz obiteljskog/roditeljskog doma) te nestanak povezan s počinjenjem kaznenih djela (protupravno oduzimanje slobode, otmica, roditeljska otmica, silovanje, kaznena djela povezana s međunarodnom prostitucijom, trgovanje ljudima i ropstvo, pa i ubojstvo) (Nacionalna evidencija nestalih osoba, 2016, Ministarstvo unutarnjih poslova, 2016, prema Ratkajec Gašević, Zalović, Maurović, 2017). Nestanci maloljetnika u

2015. godini prema službenim MUP-ovim statistikama su bjegovi ili iz roditeljskog doma ili iz odgojne institucije.

Kada se govori o **učestalosti bjegova**, možemo se poslužiti Izvješćem o radu pravobraniteljice za djecu za 2016. godinu (Pravobranitelj za djecu, 2017) koje pokazuje da se iz odgojne ustanove udaljilo 1373 mladih, s time da se na bijeg u većem broju odlučuju djevojke (N=823) nego mladići (N=550) Trendovi bjegova iz odgojnih ustanova unazad nekoliko godina su prikazani u Tablici 1.

Tablica 1. Pokazatelji učestalosti broja nestanka djece (Pravobranitelj za djecu, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017)

Godina	Ukupan broj nestanaka djece	Bijeg iz odgojnih ustanova	M	Ž	Bijeg iz roditeljskog doma	M	Ž
2012.	1333	798	-	-	535	-	-
2013.	1449	834	-	-	615	184	431
2014.	1775	1247	378	857	528	181	348
2015.	1981	1556	409	1147	425	150	275
2016.	1778	1373	823	550	425	311	114

S obzirom da je iz ovih podataka, odnosno iz Izvješća o radu pravobraniteljice za djecu za 2012, 2013., 2014., 2015. i 2016. godinu vidljiv porast broja djece koja se evidentiraju kao nestala u zadnjih nekoliko godina (Pravobranitelj za djecu, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017), jasna je važnost preventivnog i tretmanskog djelovanja. Rezultati istraživanja provedenog u hrvatskim odgojnim ustanovama ukazuju na to kako 45,8% mladih izvještava o iskustvu i bijega iz odgojne ustanove, s time da se radilo o kraćim izbivanjima iz doma (36% ispitanika), zatim o odlasku koji je trajao dva dana (15% ispitanika), a o dugotrajnijim bjegovima koji su trajali više od mjesec dana izvještava 13,3% ispitanika (Ratkajec Gašević, Zalović, Maurović, 2017).

Autorice su pregledom literature utvrdile kako je njihovo istraživanje u skladu s inozemnim istraživanjima te kao primjer navode istraživanje provedeno u SAD-u sa

sedamnaestogodišnjacima u sustavu socijalne skrbi koje pokazuje kako je više od 52% ispitanika bilo u bijegu najmanje jedanput, od čega su dvije trećine ispitanika pobjegli više puta (Courtney, Terao i Bost, 2004, prema Ratkajec Gašević, Zalović, Maurović, 2017).

Za problematiku razumijevanja bjegova mladih vrlo su bitni podaci, odnosno istraživanja koja govore o **razlozima** zbog kojih mladi bježe iz odgojnih ustanova kako bi se moglo intervenirati, odnosno mijenjati postojeće uvjete unutar ili pak izvan odgojnih ustanova. Nažalost, takvi podaci rijetko su obuhvaćeni službenim statistikama država.

Podatke o bjegovima iz odgojnih ustanova u Republici Hrvatskoj moguće je dobiti iz nekoliko izvora- službenih statistika i izvješća, no one ne govore o etiološkim čimbenicima bijega. Prema Izvješću pravobraniteljice za djecu iz 2016. godine (Pravobranitelj za djecu, 2017), razlozi zbog kojih djeca bježe iz odgojnih ustanova su izbjegavanje odgojne mjere u ustanovi (241) i problemi adaptacije (112), a među njima je veliki broj onih koji se nakon dopusta provedenog kod kuće (147) nisu vratili u ustanovu. No, unatoč ovim podacima koji su vrijedni u smislu pokazatelja intenziviranja pojave bjegova te sukladno tome potrebi za kreiranjem preventivnih i tretmanskim intervencija, važno je steći dublji uvid u problematiku ovog fenomena. Rezultati istraživanja (Ratkajec Gašević, Zalović, Maurović, 2017) govore da su najčešći razlozi za bijeg loši uvjeti u domu te osjećaj nepripadanja domu, zatim dio mladih navodi kako bježi da bi pobjegli od problema i frustracija koje imaju, a neki mladi navode i hedonističke i antisocijalne težnje koje ih motiviraju za bijeg iz doma (sloboda, uživanje, konzumiranje sredstava ovisnosti).

Na temelju pregleda stranih istraživanja, autori Uzelac i Bouillet (2007) navode kako bježanje iz institucije može biti motivirano neprilagođenošću na nove uvjete života u početku procesa resocijalizacije, potrebom za kontaktom s obitelji, djevojkom, mladićem ili prijateljima, slabom identifikacijom s odgojnom grupom i sličnim razlozima.

Od ostalih obilježja bjegova koji su bitni za razumijevanje problematike i dinamike pojave bijega iz odgojnih ustanova, kao što su **spolne razlike**, strana istraživanja utvrdila su kako se djevojke češće od mladića odlučuju na bijeg (English i English, 1999, Courtney i Wong, 1996, Fasulo, i sur., 2002, Courtney i sur., 2005, Finkelstein i sur., 2004, Pergamit i Ernst, 2011, sve prema Maurović, Ratkajec Gašević, Zalović, 2017). Omjer mladića koji nisu bježali i onih koji jesu iznosi 2:1, dok omjer djevojaka iznosi 1:3. Drugim riječima, na dva mladića

koja nisu bježala dolazi jedan mladić koji je bježao, dok na jednu djevojku koja nije bježala, dolaze tri djevojke koje jesu bježale (Ratkajec Gašević, Zalović, Maurović, 2017). Ovi podaci u skladu su s istraživanjem provedenim 2015. godine u hrvatskim domovima za odgoj i odgojnim domovima kojim je dobiveno da djevojke češće bježe iz odgojnih ustanova, ali i Izvješćem pravobraniteljice za djecu iz 2016. godine i nekoliko godina ranije.

Vezano uz **dob**, istraživanje Biehala i Wadea (2000) ukazuje na to kako je 2/3 mladih koji su bili u bijegu bilo između 13 i 15 godina te da je među ispitanicima bilo 17% djece mlađih od 12 godina, odnosno da su djeca starije dobi u većem riziku za bijeg. U prilog dobivenim rezultatima ide i longitudinalno istraživanje autora Nesmith (2002, prema Courtney, Skyles, Miranda, Zinn Howard, George, 2005) koja pokazuje da se djeca starije dobi češće odlučuju na bijeg. Ovi podaci u nacionalnom istraživanju nisu potvrđeni, odnosno ne postoje statistički značajne razlike u dobi između onih koji su bježali i onih koji nemaju iskustvo bijega iz odgojne ustanove.

Djeca i mladi samovoljno odlaze iz odgojne institucije izlažući se **brojnim opasnostima** obzirom da vrijeme koje provode u bijegu nisu pod nadzorom i skrbi odgajatelja ili roditelja, skrbnika koji inače brinu o najboljem interesu maloljetnika (Centar za nestalu i zlostavljano djecu, 2016). Strana istraživanja pokazuju kako su mladi u bijegu u visokom riziku od seksualnog iskorištavanja i viktimizacije, zlorabe sredstava ovisnosti i prisutnosti na mjestima kriminalne aktivnosti (Biehal, Wade, 1999, U.S. Department of Justice, 2002, prema Courtney i sur., 2005).

Kako bi se utjecalo na navedenu problematiku, neka istraživanja usmjerila su se i na čimbenike koji štite mladih od bjegoa, odnosno **zaštitne čimbenike**. Rezultati američkog istraživanja usmjerenog na utvrđivanje zaštitnih čimbenika kod mladih koji su bili u bijegu od kuće ili iz odgojne ustanove navodi pozitivne veze s vršnjacima te pristup resursima i uslugama u zajednici kao snažne zaštitne mehanizme kod mladih. Također, spominju se i važni unutarnji zaštitni čimbenici, kao što su samoregulacija emocija, vještine rješavanja problema, pozitivna slika o sebi (Development Services Group, Inc., 2013). Ovi rezultati djelomično su potvrđeni i nacionalnim istraživanjem u kojem su se spomenuti zaštitni čimbenici istaknuli vrlo važnima. No, valja imati na umu da su svi zaštitni čimbenici- vanjski koji se odnose na brižne odnose, visoka očekivanja, smislene aktivnosti i pripadanje unutar pet domena: dom, prijatelji, obitelj, škola i zajednica te unutarnji koji se odnose na suradnju, empatiju, samoučinkovitost, svijest o sebi te vještine rješavanja problema, procijenjeni vrlo

visokima (Ratkajec Gašević, Maurović, 2015). Taj rezultat djelomično je iznenađujuć jer pokazuje da mladi u visokim vrijednostima procjenjuju svoje unutarnje i vanjske zaštitne čimbenike, a s druge strane veliki postotak njih bježi. Stoga se ovim radom nastojalo razjasniti taj kontradiktorni rezultat i steći uvid u to koje zaštitne čimbenike mladi percipiraju važnima za sprječavanje njihovih bjega iz odgojnih ustanova.

4. Teorijska podloga rada

Kako je cilj rada istražiti i utvrditi zaštitne čimbenike koje mladi s iskustvom bijega iz odgojne ustanove percipiraju važnima i presudnima za sprječavanje bijega, teorijska podloga rada zasniva se na trima teorijama, odnosno konstrukt i pristupu, a to su teorija socijalne ekologije, konstrukt otpornosti te konstruktivistički pristup koji se ogleda u odabiru kvalitativne metodologije. Ove teorije, odnosno konstrukt i pristup međusobno su isprepleteni te svaka na svoj način doprinosi razumijevanju problematike bjegova mladih iz odgojnih ustanova koji su u fokusu ovog rada.

4. 1. Teorija socijalne ekologije

Teorija socijalne ekologije ili ekoloških sustava je model pristupa istraživanju čovjekovog razvoja koji se usredotočuje na pojedinca u njegovu okolinskom kontekstu. Osnivač i začetnik ove teorije, Urie Bronfenbrenner, smatra da dijete i okolina neprekidno utječu jedno na drugo na dvosmjernan, transakcijski način (Vasta, Haith, Miller, 2005, prema Eret, 2011). Ekosustav (okolina) transakcijskim (interaktivnim) putem na dijete (čovjeka) djeluje kroz mikrosustav koji predstavlja okolina najbliža djetetu: obitelj, škola, crkva i sl.; mezosustav (sustav koji povezuje više djetetovih mikrosustava, npr. roditelje i učiteljicu); egzosustav (socijalna okruženja u kojima dijete neposredno ne sudjeluje: lokalna vlast, školsko vijeće) i makrosustav (kultura i subkultura u kojoj dijete živi: država – zemlja, pojedini dijelovi zemlje) (Vasta, Haith, Miller, 2005, Eret, 2011). Ovi su sustavi međusobno povezani kronosustavom koji predstavlja strukturu događaja iz okoline i promjena tijekom života, kao i sociokulturalne okolnosti (Santrock, 2008, prema Eret, 2011). Kako se istraživanje unutar ovog rada usmjerava na utvrđivanje čimbenika zaštite na individualnom planu, ali i vanjskih zaštitnih čimbenika u sprječavanju mlade osobe na bijeg iz odgojne ustanove, teorija socijalne ekologije od izuzetnog je značaja u tom kontekstu.

4. 2. Konstrukt otpornosti

Pojam otpornost prijevod je engleskog termina *resilience*, koji dolazi od latinske riječi *resilere* što znači odskočiti natrag (Ali Gizir, 2004, prema Maurović, 2015).

Prema suvremenom poimanju, otpornost je dinamički proces u kojem pojedinac postiže dobru prilagodbu unatoč izloženosti visokom riziku, odnosno nedaćama (Luthar, 2006, prema Maurović, 2015). U tom procesu u interakciji su rizični i zaštitni čimbenici. Pri tome se rizični čimbenici definiraju se kao bilo koji utjecaji koji pojačavaju vjerojatnost prvog pojavljivanja poremećaja, napredovanja prema vrlo ozbiljnom stanju te podržavanju problematičnih stanja (Coie i sur., 1993, prema Kirby i Fraser, 1997, prema Bašić, Ferić, 2004). Zaštitni čimbenici definiraju se kao oni koji posreduju ili usporavaju učinke izloženosti rizičnim čimbenicima i smanjuju incidenciju problema ponašanja (Pollard, Hawkings i Arthur, 1999, prema Bašić, 2000). Rizični i zaštitni čimbenici ponekad se promatraju kao suprotni polovi istog kontinuuma, odnosno neko obilježje može biti rizični ili zaštitni čimbenik, ovisno o svome predznaku. Kao primjer može se navesti razvijenost socijalnih vještina pa u tom kontekstu loše razvijene socijalne vještine mogu biti rizični čimbenik, dok dobro razvijene socijalne vještine mogu služiti kao čimbenik zaštite.

U skladu s teorijom socijalne ekologije, rizični i zaštitni čimbenici nalaze se unutar raznih sustava, bližih i daljih od pojedinca (Bašić, Ferić, 2004). Tako se kao individualni čimbenici rizika za razvoj višestrukih problema ponašanja navode genske predispozicije, impulzivnost i negativne emocije i kognitivni deficiti, a na području obiteljskih rizika usmjeravaju se na roditeljstvo koje opisuje slabo nadgledanje, konflikti roditelj-dijete, tvrda i nekonzistentna disciplina. S obzirom na rizike koji su povezani s vršnjacima, autori Biglan i sur., (2004, prema Bašić, 2009) navode siromašne odnose s vršnjacima/odbijanje i povezanost s delinkventnim vršnjacima. Nadalje, Williams, Ayers i Arthur (1997, prema Bašić, 2000) pod rizičnim čimbenicima koji su povezani sa školom podrazumijevaju školski neuspjeh, siromašno akademsko postignuće, disciplinski problemi, nedostatna privrženost školi. Isti autori govore i o rizičnim čimbenicima u zajednici koji se odnose na kronično nasilje u zajednici i siromaštvo (ekonomska deprivacija, kvaliteta stanovanja, zdravstvena skrb, socijalna skrb, škola).

Slično tome, Garmezy (1985, prema Bašić, 2009), vodeći autor u području istraživanja rizika i otpornosti djece i mladih, identificirao je tri kategorije zaštitnih čimbenika: dispozicijski atributi (čimbenici temperamenta, socijalna orijentacija i odgovori na promjene, kognitivne

sposobnosti i vještine suočavanja), obiteljska sredina (pozitivan odnos barem s jednim roditeljem ili roditeljskom figurom, kohezija, toplina, harmonija i izostanak zanemarivanja) i vanjski okolinski čimbenici (vanjski uvjeti i široka socijalna podrška kao i individualna upotreba tih uvjeta).

Dakle, rizični i zaštitni čimbenici međusobno su u interakciji, pri čemu zaštitni čimbenici smanjuju utjecaj rizičnih čimbenika, a time i vjerojatnost negativnih ishoda, odnosno problema u ponašanju (Office of the Surgeon General, 2001, Shader, 2005, prema Bašić, 2009).

U kontekstu ovog rada, problemi u ponašanju mladih manifestiraju se kroz bjegove mladih iz odgojnih ustanova. Dakle, sami bjegovi mladih ukazuju na postojanje jakih rizičnih čimbenika koji prevladavaju nad čimbenicima zaštite, ukoliko se promatra fenomen bjegova mladih. Kako je već spomenuto, ovim radom nastoje se utvrditi zaštitni čimbenici mladih koji bi ih štitili od bjegova iz ustanova, odnosno smanjivali rizične čimbenike i jačali njihove pozitivne ishode.

3. 3. Konstruktivizam

Kako se ovim radom nastoji steći uvid u perspektivu mladih vezano uz zaštitne čimbenike za sprječavanje bjegova mladih iz odgojnih ustanova, kao podloga rada, odnosno istraživanja, uzeta je konstruktivistička paradigma.

Konstruktivizam zagovara stav da na osnovi reflektiranja vlastitih iskustava sami konstruiramo svoje razumijevanje svijeta u kojem živimo. Svatko od nas generira svoja pravila i mentalne modele kako bismo dali smisao svojim iskustvima (Jeđud, 2008).

Konstruktivizam kao paradigma govori da možemo spoznati i percipirati samo dio istine i stvarnosti, usmjerava se na poimanje višestrukih istina i stvarnosti. Također, konstruktivizam govori o tome da su znanja koja imamo u neprestanoj interakciji s drugim pojedincima i njihovim okruženjima.

Pojmovi povezani s konstruktivizmom su načelo, odnosno proces participacije korisnika te korisnička perspektiva koji su u suvremenim istraživanjima, pogotovo kvalitativnog tipa, od izuzetne važnosti. Participativni pristup podrazumijeva poštivanje prava korisnika na iznošenje vlastitog mišljenja, zanimanje za korisnika, bolje razumijevanje korisnika, pružanje

mogućnosti korisnicima da bolje upoznaju sebe te da aktivno i suradnički sudjeluju u procesu procjene potreba i planiranje intervencije, preuzimanje odgovornosti korisnika na sebe, odnosno podjela odgovornosti, povećanje motivacije korisnika, dobrovoljnost čime se poboljšava odnos korisnika sa stručnjacima (Koller-Trbović, 2005).

Upravo s ciljem dobivanja uvida u korisničku perspektivu, odnosno njihovo mišljenje o postojećim zaštitnim čimbenicima, provedeno je ovo istraživanje. Za razliku od kvantitativnog istraživanja (ranije spomenutog Ratkajec Gašević, Zalović, Maurović, 2017) u kojem ju mladima pomoću anketnog upitnika ponuđena lista zaštitnih čimbenika na kojoj oni odabiru koje čimbenike i u kojoj ih mjeri posjeduju, kvalitativni pristup, odnosno razgovor omogućava mladima da se sami sjete zaštitnih čimbenika koje imaju, a koji mogu biti potpuno drugačiji od zaštitnih čimbenika drugih mladih i mogu biti neuvršteni u upitnike o zaštitnim čimbenicima.

U tekstu koji slijedi bit će prikazani ciljevi i metodologija istraživanja koje se temelje na ranije spomenutim teorijama, a nakon toga slijedi prikaz rezultata istraživanja te rasprava o njima.

5. Cilj i problemi istraživanja

U ovom dijelu diplomskog rada bit će riječ o cilju i problemskim pitanjima na koje se istraživanjem nastojalo odgovoriti.

5.1. Cilj istraživanja

U Republici Hrvatskoj pojava bjegova mladih iz odgojnih ustanova vrlo je česta. O tome govori istraživanje "Bjegovi mladih iz odgojnih domova i domova za odgoj" koje je 2015. godine proveo Centar za nestalu i zlostavljaju djeću u suradnji s Edukacijsko-rehabilitacijskim fakultetom (istraživačice dr.sc. Ivana Maurović i dr.sc. Gabrijela Ratkajec Gašević). Rezultati istraživanja ukazuju na to da skoro 50% mladih koji se nalaze u odgojnim ustanovama imaju iskustvo bijega, s time da se najčešće radi o jednom bijegu ili o aktivnosti koja se ponovila tri do pet puta. Jedan dio navedenog istraživanja usmjerio se na utvrđivanje zaštitnih čimbenika koji mlade štite od bjegova te povezanosti između iskustva bijega mladih te prisutnih unutarnjih i vanjskih zaštitnih čimbenika. Rezultati istraživanja pokazali su da mladi visoko percipiraju postojanje unutarnjih i vanjskih zaštitnih čimbenika, a značajnima za iskustva bjegova sudionika su zaštitni čimbenici koji se odnose na obitelj (pripadanje obitelji, smislene aktivnosti u obitelji, brižni odnosi te visoka očekivanja od strane člana obitelji) i dom (pripadanje domu). Unatoč visokoj procjeni prisutstva zaštitnih čimbenika, posebice u okviru obiteljskog okruženja i na razini odgojne ustanove, mladi svejedno imaju iskustvo bijega iz ustanova, pogotovo oni mladi koji procjenjuju manju razinu pripadanja domu te loše uvjete i odnose u domu. Kroz ovo istraživanje, prepoznalo se da je za sveobuhvatno razumijevanje pojave – procesa, okolnosti i značenja tog ponašanja, potrebno razgovarati s mladima o njihovom iskustvu.

Upravo zbog nedostatnosti podataka i potrebe za produblivanjem spoznaje o bjegovima mladih iz odgojnih ustanova u Republici Hrvatskoj, **cilj** istraživanja je utvrditi zaštitne čimbenike koje mladi s iskustvom bijega iz odgojne ustanove percipiraju važnima i presudnima za sprječavanje bijega.

5. 2. Problemska pitanja istraživanja

S obzirom na cilj istraživanja, koji se odnosi na utvrđivanje zaštitnih čimbenika koje mladi s iskustvom bijega percipiraju važnima u prevenciji, odnosno sprječavanju pojave bijega iz odgojne ustanove, unutar istraživanja definirana su sljedeća **problemska pitanja**:

- 1) Koje unutarnje čimbenike mladi prepoznaju kao one čimbenike koji ih sprječavaju u bijegu?
- 2) Koje vanjske čimbenike (obitelj, škola, vršnjaci, dom) mladi prepoznaju kao one čimbenike koji ih sprječavaju u bijegu?
- 3) Oslanjaju li se mladi više na unutarnje ili vanjske čimbenike koji ih sprječavaju u bijegu?
- 4) Koje bi se preventivne i tretmanske smjernice u okviru koncepta zaštitnih čimbenika mogle implementirati u strategije sprječavanja bjegova mladih iz odgojnih ustanova?

S obzirom na navedena problemska pitanja, kreirana su pitanja unutar Protokola za razgovor s mladom osobom u istraživanju Bjegovi mladih iz odgojnih ustanova – 116000 Hotline for Missing Children (o njemu će biti riječ o sljedećem poglavlju, kada će se govoriti o metodi istraživanja), a sa svrhom stjecanja uvida u perspektivu mladih po navedenim pitanjima.

S obzirom na cilj i problemska pitanja istraživanja te važnost iskaza i perspektive mladih iz odgojnih ustanova, kao metoda istraživanja odabrana je metoda razgovora, odnosno tehnika polustrukturiranog intervjua o kojoj će više biti riječ u sljedećem poglavlju rada.

6. Metodologija istraživanja

Unutar ovog poglavlja bit će riječ o metodologiji samog istraživanja koja se odnosi na opće podatke istraživanja kao što su opisivanje uzorka, odnosno osnovnih informacija o sudionicima istraživanja, zatim će se govoriti o samom istraživačkom instrumentu, odnosno o Protokolu za razgovor te o načinu provođenju samog istraživanja. Također, bit će riječ o etičkim pitanjima istraživanja kao i metodama obrade podataka istraživanja, koji su bili obrađivani kvalitativnom metodologijom.

6. 1. Sudionici

Istraživanje provedeno za potrebe ovog diplomskog rada dio je projektne aktivnosti "Istraživanje bjegova mladih iz odgojnih ustanova i obiteljskih domova", u sklopu projekta "116000 Hotline for Missing Children" koji provodi Centar za nestalu i zlostavljaju djecu u suradnji s Edukacijsko-rehabilitacijskim fakultetom. Svrha istraživanja, odnosno projektne aktivnosti je stjecanje razumijevanja procesa koji prethode i prate fenomen bjegova mladih iz odgojnih ustanova, odnosno okolnosti u kojima se bjegovi događaju te značenje koje bjegovi imaju za mlade. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 15 mladih iz odgojnih ustanova, točnije osam sudionika i sedam sudionica iz Doma za odgoj djece i mladeži Rijeka, Doma za odgoj djece i mladeži Osijek te Odgojnog doma Bedekovčina. Sudionici su bili u dobi od četrnaest do osamnaest godina.³

U Tablici 2. nalazi se prikaz sudionika s obzirom na njihova sociodemografska obilježja (spol i odgojna ustanova u kojoj se trenutno nalaze).

³ Za jednog mladića i jednu djevojku informacija o dobi nije prikupljena tijekom istraživanja.

Tablica 2. Prikaz sociodemografskih obilježja sudionika (spol,odgojna ustanova)

Odgojna ustanova	Broj sudionika (spol)	
	M	Ž
Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka	4	2
Dom za odgoj djece i mladeži Osijek	4	2
Odgojni dom Bedekovčina	-	3
Dob		
14	1	-
15	1	-
16	2	2
17	1	3
18	2	1

Svi sudionici istraživanja se školuju, od čega njih trinaest pohađa srednjoškolsko obrazovanje (trogodišnje strukovno obrazovanje), a dvoje sudionika završava osnovnoškolsko obrazovanje. Duljina trajanja boravka sudionika u trenutnom smještaju vrlo je raznolika. Tako četvero sudionika boravi u trenutnom smještaju manje od šest mjeseci, dok je njih šest u trenutnom smještaju dulje od dvije godine. Iskustvo ranijeg boravka u odgojnoj ustanovi i/ili u udomiteljskoj obitelji imalo je šest sudionika, dok je za šest sudionika ovo prvi smještaj u odgojnu ustanovu.⁴

Kriterij odabira sudionika za istraživanje bila je dob i prethodno iskustvo nedopuštenog napuštanja odgojne ustanove. Tako su u istraživanju sudjelovali maloljetnici i mlađi punoljetnici oba spola (u dobi od 14 do 21 godine života) koji su barem jednom proboravili tijekom noći ili dulji vremenski period izvan odgojne ustanove bez dopuštenja odgajatelja u posljednjih godinu

⁴ Za troje sudionika informacija nije prikupljena.

dana. Svi sudionici dragovoljno su pristali sudjelovati u istraživanju (što je i osnovni preduvjet istraživanja) te nitko od sudionika nije odustao tijekom provedbe istraživanja.

6.2. Istraživački instrument

Nakon početnog upoznavanja s ciljem i svrhom istraživanjima, sa sudionicima je proveden polustrukturirani intervju na temelju Protokola za razgovor s mladom osobom u istraživanju Bjegovi mladih iz odgojnih ustanova – 116000 Hotline for Missing Children (u daljnjem dijelu teksta: Protokol). Protokol se sastoji od tri dijela: uvodnog, središnjeg i zaključnog dijela.

Uvodni dio Protokola usmjerava se na prikupljanje osnovnih informacija o sudioniku, kao što su dob, obrazovni status, način provođenja slobodnog vremena, duljina i razlog boravka u odgojnoj ustanovi. Također, uvodna pitanja su, osim na dobivanje uvida u tijek mjera i smještaj u odgojnoj ustanovi, usmjerena i na opisivanje zadovoljstva boravkom u domu, osjećaj pripadanja domu te stupanj slaganja sa stručnjacima, ali i drugim korisnicima doma.

Središnji dio Protokola sadrži ključna pitanja samog istraživanja, koja su se odnosila na istraživanje iskustva i obilježja bijega mlade osobe. Pitanja su bila usmjerena na definiranje bijega iz perspektive mlade osobe, zatim istraživanje obilježja bijega (vremenski kada se dogodio, trajanje, razlog bijega iz ustanove, način snalaženja mlade osobe za vrijeme bijega, opasnosti tijekom bijega te posljedice za mladu osobu s iskustvom bijega u obliku intervencija stručnjaka iz odgojne ustanove, ali i cjelokupnog sustava- policija, centar za socijalnu skrb...). Također, dio pitanja usmjerio se na istraživanje unutarnjih i vanjskih zaštitnih čimbenika za sprječavanje nedopuštenog odlaska iz odgojne ustanove, odnosno bijega. Taj dio pitanja kreiran je s ciljem istraživanja čimbenika koji mladi percipiraju presudnima u prevenciji bijega te se na taj način nastojalo utvrditi koji su to stavovi, razmišljanja i osjećaji mlade osobe te odnosi s njima važnim osobama, koji bi je potencijalno mogli spriječiti u bijegu. Središnji dio Protokola sadrži i set pitanja koji se odnosi na ispitivanje upuštanja u rizične aktivnosti mlade osobe tijekom bijega (konzumiranje alkohola i psihoaktivnih tvari, rizična seksualna ponašanja) te na utvrđivanje je li mlada osoba nešto naučila na temelju svoga iskustva bijega.

Završna pitanja Protokola odnose se na preispitivanje potrebe za pomoći mladima koji bježe, bilo da je riječ o formalnoj, odnosno stručnoj pomoći ili neformalnoj pomoći bliskih osoba. Također, dio pitanja usmjeren je na identificiranje uvjeta i okolnosti unutar odgojne ustanove, ali i općenito u drugim okruženjima u kojima mladi ne bi bježali, što zapravo može predstavljati i potencijalne zaštitne čimbenike koje mladi percipiraju presudnima u sprječavanju bijega, koji su u fokusu ovog diplomskog rada. Sadržaj cijelog Protokola nalazi se na kraju diplomskog rada (Prilog 1). O samom načinu provedbe istraživanja bit će riječ u daljnjem tekstu diplomskog rada.

6.3. Način provedbe istraživanja

S obzirom na svrhu istraživanja koja se odnosi na stjecanje razumijevanja procesa koji prethode i prate fenomen bjegova mladih iz odgojnih ustanova, odnosno okolnosti u kojima se bjegovi događaju te značenje koje bjegovi imaju za mlade, odabrana je kvalitativna metodologija kao istraživačka metodologija. Ajduković (2008) navodi kako se kvalitativna metodologija odabire kada je cilj detaljno upoznavanje procesa ili iskustva, kad je potrebno više informacija kako bi se utvrdila točna narav pojave koja se istražuje ili kada su informacije nebrojčanog oblika.

Što se tiče samog načina prikupljanja podataka, odnosno istraživačkog instrumenta, riječ je o metodi razgovora, točnije tehnici polustrukturiranog intervjua kod kojeg je određen cilj intervjua, ključne teme, predviđena su neka pitanja te su poznata struktura i tijek intervjua (Koller-Trbović, Jeđud, 2005). Ova vrsta intervjua s jedne strane predstavlja stručan i strukturiran pristup od strane voditelja, ali s druge strane dopušta i potiče sugovornika na uvođenje novih tema te izražavanje i uvažavanje vlastitog mišljenja sugovornika. Sam tijek istraživanja započeo je nakon odobrenja, odnosno suglasnosti Etičkog povjerenstva Edukacijsko – rehabilitacijskog fakulteta (Prilog 2), kao i suglasnosti Ministarstva demografije, obitelji, mladih i socijalne politike (Prilog 3).

Istraživanje je provedeno tijekom prosinca 2016. godine te siječnja i veljače 2017. godine u prostorijama institucija čiji korisnici su sudjelovali u istraživanju (Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka, Dom za odgoj djece i mladeži Osijek te Odgojni dom Bedekovčina). Prije provedbe intervjua, kontaktirani su ravnatelji odgojnih ustanova, a potom i odgajatelji kojima je objašnjena svrha i ciljevi istraživanja kao i kriteriji za uključivanje korisnika u istraživanje,

a koji su se onda povratno javili o broju mogućih, odnosno zainteresiranih sudionika s kojima su razgovarali. Zajedno sa stručnjakom i mladom osobom, dogovoreno je vrijeme kada će istraživačice stići u odgojne ustanove provesti intervjue.

Prije samog početka intervjua, mladima su dane informacije o svrsi i cilju istraživanja, postupku provedbe intervjua, povjerljivosti podataka, mogućnosti odustajanja u bilo kojem trenutku, načinu korištenja dobivenih podataka te o očekivanom načinu njihova sudjelovanja. Nakon potpisane Suglasnosti za sudjelovanje u istraživanju (Prilog 4) te Potvrde o tajnosti podataka (Prilog 5), uslijedilo je prikupljanje podataka. Intervju je sniman, a zatim kasnije prepisan i dan na uvid svakom sudioniku, čime su dobili priliku pregledati intervjue i prema potrebi nadopuniti ga.

Sudionike istraživanja intervjuirale su tri osobe; dvije studentice i profesorica s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta- socijalna pedagoginja, a transkripte su izradili educirani volonteri Centra za zlostavljanu i nestalu djecu Osijek.

6.4. Etička pitanja istraživanja

Etička pitanja predstavljaju poseban izazov unutar kvalitativnih istraživanja.

Čorkalo Biruški (2014, prema Kranželić, Kovčo Vukadin, Ferić, 2016) govori kako se kvalitativna istraživanja razlikuju od kvantitativnih u najmanje tri aspekta:

1. uglavnom se odvijaju u prirodnoj okolini sudionika, na nju mogu izravno utjecati, pa je i promijeniti;
2. kvalitativna istraživanja uglavnom uključuju dijeljenje i/ili opažanje osobnih iskustava ljudi, koje se događa u intenzivnoj interakciji istraživača i sudionika, pa je mogući utjecaj istraživačke subjektivnosti daleko veći;
3. subjektivnošću impregnirana istraživačka situacija koja uvijek ima posljedice i za valjanost istraživanja, postavlja pred istraživače specifične etičke izazove od kojih mnogi nisu tipični, pa čak ni relevantni za kvantitativna istraživanja.

S obzirom na delikatnost teme istraživanja te specifičnost mladih koji su bili sudionici istraživanja, bilo je vrlo važno poštovati etička načela i principe. Oni su poštivani tijekom provedbe istraživanja, odnosno tijekom pristupanja sudionicima i prikupljanja podataka, ali

isto tako u fazi obrade podataka. Kao što je ranije spomenuto, sam tijekom istraživanja započeo je tek nakon odobrenja, odnosno suglasnosti Etičkog povjerenstva Edukacijsko – rehabilitacijskog fakulteta (Prilog 2), kao i suglasnosti Ministarstva demografije, obitelji, mladih i socijalne politike (Prilog 3).

Prije same provedbe intervjua, odgajateljima, a potom i mladima, potencijalnim sudionicima pojašnjeni su svrha i ciljevi istraživanja kao i kriteriji za njihovo uključivanje u istraživanje. Također, onim mladima koji su pristali sudjelovati u istraživanju zajamčena je povjerljivost podataka, dana mogućnost odsustajanja u bilo kojem trenutku provedbe istraživanja te su obaviješteni o načinu korištenja dobivenih podataka. Prije same provedbe intervjua sudionici su obaviješteni kako će se razgovor snimati diktafonom te su istraživačice dobile dozvolu za snimanje.

Mjesto provedbe intervjua bila je odgojna ustanova koja zapravo na neki način predstavlja trenutnu prirodnu okolinu sudioniku. No, s jedne strane takav odabir može polučiti neke etičke probleme, poput smanjenja iskrenosti mladih zbog bojazni da će se u ustanovi saznati o čemu su govorili. Također, iako je riječ o prirodnom okruženju mlade osobe, upitno je koliko je to okruženje njoj ugodno, ukoliko bježi iz njega. Ipak, zbog vremenske i prostorne ograničenosti, odlučeno je da će istraživanje biti provedene u odgojnim ustanovama, a mlade se nastojalo uvjeriti u tajnost podataka pomoću razgovora, ali i potpisane Potvrde o tajnosti podataka, kojom se mladima jamči da njihove podatke neće vidjeti nitko osim istraživačkog tima. Također, zajamčena im je anonimnost prilikom obrade podataka i predstavljanja podataka, odnosno da njihova imena i prezimena neće biti korištena te da će podaci biti obrađeni grupno prilikom čega se neće prepoznati njihovi odgovori.

Nakon potpisanih izjava uslijedilo je prikupljanje podataka, dakle i u fazi prikupljanja podataka vodilo se računa o etičkim načelima dobrovoljnosti sudjelovanja, mogućnosti odustajanja sudionika u bilo kojem trenutku, kao i o zaštiti podataka, odnosno anonimnosti sudionika.

Što se tiče poštivanja etičkih načela i standarda u fazi obrade rezultata, sam razgovor je prepisan i dan na uvid svakom sudioniku, gdje su dobili priliku pregledati intervjua i prema potrebi neke dijelove dopuniti te se vodilo računa o dobivanju suglasnosti u prikazu rezultata koji su proizašli iz istraživanja.

Također, istraživačice su vodile računa i ponašale se sukladno etičkom kodeksu struke, odnosno Etičkom kodeksu socijalnih pedagoga (2005), u kojem je naglašena vrijednost koja se odnosi na odgovornost prema svojem profesionalnom djelovanju i korisnicima (u kontekstu istraživanja sudionicima). Uz to, pošivana su načela Etičkog kodeksa istraživanja s djecom (2002) te u skladu s tim u istraživanju nije tražen pristanak roditelja s obzirom da se radilo o mladima u dobi od 14 do 18 godina.

6.5. Metode obrade podataka

Nakon provedbe intervjua i izrađenih transkripata, uslijedila je obrada podataka pri čemu je odabrana jedna od metoda kvalitativnog pristupa- **tematska analiza okvira**. Riječ je o metodi identifikacije, analiziranja i izvještavanja o određenim obrascima unutar podataka, a može uključivati i interpretaciju različitih aspekata istraživačkih tema (Braun, Clarke, 2006). Ovaj pristup je odabran jer je prilikom planiranja istraživanja bilo jasno koje teme se žele istražiti, te su one predstavljale okvir obrade podataka. S druge strane, ostavljen je prostor za generiranje novih tema, jer upravo ova metoda to i dopušta. Također, analiza okvira omogućuje sistematičnost i odvijanje postupka analize prema unaprijed određenom rasporedu. Princip analize podataka u tematskoj analizi okvira (Lacey, Luff, 2007) sastoji se od pet stadija:

1. **upoznavanje s gradom – čitanje cjelokupnog teksta**
2. **postavljanje tematskog okvira** – stvaranje inicijalnog okvira za kodiranje koji je nastao na temelju unaprijed definiranih tema prije prikupljanja kvalitativnih podataka te na temelju tema koje su se pojavile provedbom istraživanja;
3. **indeksiranje** – proces primjene tematskog okvira na građu, odnosno identificiranje specifičnih dijelova građe koji korespondiraju s temama (u drugim kvalitativnim analizama to bi bilo kodiranje);
4. **unošenje u tablice** – kreiranje tematskih tablica i tablica slučajeva;
5. **povezivanje i interpretiranje** – definiranje obrazaca, asocijacija, koncepata, kreiranje tipologija i objašnjenja fenomena.

Na temelju opisanog postupka u ovom istraživanju definiran je okvir za analizu koji se sastojao od 11 tema: Razlog smještaja u dom, Obitelj, Iskustvo boravka u domu, Odnos za stručnjacima u odgojnim ustanovama, Definiranje bijega iz doma, Razlog bijega iz doma, Reakcije sustava na bijeg, Obilježja bijega, Zaštitni čimbenici za sprječavanje bjegovala, Pouke

iz bijega, Preporuke za unaprjeđenje sustava. Kako bi se odgovorilo na problemska pitanja ovog diplomskog rada koristit će analiza teme Zaštitni čimbenici za sprječavanje bjegova. Također, uz navedenu temu ukratko će biti opisana tema Razlozi za bijeg. Predstavljanje teme Razlozi za bijeg bitno je zbog toga što su unutar nje opisani rizični čimbenici za bjegove, a već je spomenuto kako zaštitni i rizični čimbenici predstavljaju suprotne polove kontinuuma pa određeni rizični čimbenik ukazuje na potencijalni čimbenik zaštite.

Sama tema Zaštitni čimbenici za sprječavanje bjegova sastoji se od dvije podteme- Unutarnji zaštitni čimbenici u sprječavanju bijega i Vanjski zaštitni čimbenici u sprječavanju bijega te su one unaprijed određene. Kategorije i obrasci od kojih se svaka podtema sastoji nisu unaprijed određene, kao što je to slučaj s temom i dvjema podtemama, već su identificirani kroz analizu podataka (tematsku analizu okvira).

Zbog preglednosti i boljeg razumijevanja rezultata istraživanja, prilikom analize podataka određeno je da se svaka podtema sastoji se od kategorija, a svaka od kategorija od kodova koji ju opisuju. U sljedećem poglavlju slijedi prikaz rezultata istraživanja.

7. Rezultati istraživanja i rasprava

Tijekom obrade podataka unutar istraživanja prepoznate su teme koje se odnose na razloge zbog kojih su mladi smješteni u dom, njihove obiteljske odnose, iskustvo boravka u domu, njihovu percepciju odnosa sa stručnjacima u odgojnim ustanovama, definiranje, razloge i obilježja bijega iz odgojne ustanove, reakcije sustava na bijeg, naučene lekcije iz bijega te preporuke mladih za unaprjeđenje sustava. No, u kontekstu ovog diplomskog rada važna tema je ona koja se odnosi na zaštitne čimbenike koje mladi smatraju presudnima u sprječavanju bijega iz odgojne ustanove. Također, bit će obrađena i tema Razlozi za bjegove jer, kao što je spomenuto, razlozi za bjegove, odnosno rizični čimbenici, prema literaturi, predstavljaju suprotni pol zaštitnih čimbenika.

U prikazu rezultata zasebno su opisane dvije podteme- Unutarnji zaštitni čimbenici u sprječavanju bijega i Vanjski zaštitni čimbenici u sprječavanju bijega. Svaka podtema se sastoji od **kategorija** koje su unutar teksta označene **podebljanim slovima**, dok se svaka kategorija sastoji od **kodova** koji su unutar teksta označeni **ukošenim podebljanim slovima**.

Podteme su unaprijed određene s obzirom na problemska pitanja unutar istraživanja te će dobiveni rezultati, u svrhu sistematičnosti i jasnoće, biti prikazani putem odgovora na njih.

Prva dva problemska pitanja odnose se na istraživanje i utvrđivanje unutarnjih i vanjskih čimbenika koje mladi smatraju presudnima za sprječavanje bijega iz odgojne ustanove. Sljedeće problemsko pitanje na koje se nastojalo dati odgovor kvantificiranjem kvalitativnih podataka, odnosi se na to kojim zaštitnim čimbenicima mladi pridaju veći značaj, odnosno pridaju li veću pozornost unutarnjim ili vanjskim čimbenicima kada se govori o sprječavanju bijega iz odgojne ustanove. Posljednje problemsko pitanje odnosi se na predlaganje preventivnih i tretmanskih smjernica u okviru koncepta zaštitnih čimbenika, koje bi se mogle implementirati u strategije sprječavanja bjegova mladih iz odgojnih ustanova. Na ovo problemsko pitanje nastojalo se odgovoriti nakon analize i sumiranja rezultata vezano uz zaštitne čimbenike mladih.

Radi lakšeg praćenja dobivenih rezultata, podteme, dobivene kategorije i kodovi prikazani su u Tablici 3.

Tablica 3. Prikaz rezultata istraživanja- tema Zaštitni čimbenici za sprječavanje bjegova

Tema	Podtema	Kategorija	Kodovi
ZAŠTITNI ČIMBENICI ZA SPRJEČAVANJE BJEGOVA	Unutarnji zaštitni čimbenici u spriječavanju bijega	Emocionalna stanja	<i>Zadovoljstvo boravkom u odgojnoj ustanovi</i>
			<i>Strah od posljedica bijega</i>
			<i>Zaokupljenost konstruktivnim aktivnostima</i>
		Odgovornost za vlastito ponašanja	<i>Svojevoljnost u donošenju odluke za bijeg</i>
<i>Svijest o štetnosti i neisplativosti bijega</i>			

Tema	Podtema	Kategorija	Kodovi
ZAŠTITNI ČIMBENICI ZA SPRJEČAVANJE BJEGOVA	Vanjski zaštitni čimbenici	Odnosi izvan doma	<i>Obiteljski odnosi</i>
			<i>Adolescentne romantične veze</i>
		Odnos sa stručnjakom	<i>Dobar i kvalitetan odnos</i>
			<i>Intervencije odgajatelja u cilju sprječavanja bijega</i>
			<i>Strože intervencije odgajatelja kod pojave nasilja među korisnicima</i>
		Uvjeti u domu	<i>Veća razina osobne slobode</i>
<i>Fizičke prepreke</i>			

			<i>Poboljšanje fizičkih i materijalnih uvjeta u domu</i>
--	--	--	--

7.1. Unutarnji zaštitni čimbenici u sprječavanju bijega

Podtema Unutarnji zaštitni čimbenici sastoji se od dviju kategorija:

- **Emocionalna stanja (mlade osobe),**
- **Odgovornost za vlastito ponašanje.**

Kategorija **Emocionalna stanja** odnosi se na emocije i emocionalna stanja koja mladi navode presudnima u sprječavanju bijega iz odgojne ustanove. Unutar kategorije **Emocionalna stanja** prepoznati su sljedeći kodovi:

- *Zadovoljstvo boravkom u odgojnoj ustanovi,*
- *Strah od posljedica bijega (u obliku kazne ili intervencija stručnjaka) i*
- *Zaokupljenost konstruktivnim aktivnostima.*

Mlade osobe koje su sudjelovale u provedbi intervjua govore kako im je u kontekstu sprječavanja bijega vrlo bitno njihovo zadovoljstvo boravkom u odgojnoj ustanovi. Dakle, mladi navode da je jedan od glavnih razloga zašto ne bježe činjenica da se dobro osjećaju unutar ustanove. Primjeri izjava koje opisuju obrazac **Zadovoljstvo boravkom u odgojnoj ustanovi** su sljedeće: "Pa...mislim dobro se osjećam." (1); "... tako prošlo je neko vrijeme mjesec, godina i sad mogu reć da se osjećam ko kod kuće." (3); "Pa tu mi je puno bolje, pomažu mi oko škole." (4). S obzirom na izjave sudionika intervjua, možemo uvidjeti kako se dio mladih ugodno u ustanovi i zadovoljni su te to navode kao razlog zbog kojeg odluče ostati i poštovati pravila ustanove, odnosno ne bježati. S jedne strane to zadovoljstvo prepoznaje se kao unutarnji čimbenik zaštite. No, s druge strane ovaj čimbenik može ujedno biti i vanjski zaštitni čimbenik s obzirom da odgajatelji, drugi korisnici doma te sami uvjeti u domu predstavljaju činitelje koji mogu utjecati na emocionalno stanje mlade osobe, a u ovom kontekstu na osjećaj (ne)zadovoljstva u odgojnoj ustanovi. Nadovezujući se na prethodno, odnos s odgajateljima nalazi se u vanjskim zaštitnim čimbenicima, ali sama otvorenost mladih – da mogu iskusiti zadovoljstvo ustanovi upućuje na unutarnji zaštitni čimbenik.

U kategoriji koja se odnosi na **Emocionalna stanja** prepoznaje se i kod **Strah od posljedica bijega**, koji se odnosi na pojavu straha kod mlade osobe uslijed uviđanja posljedica koje bijeg može prouzročiti. Dakle, taj strah od posljedica može zapravo utjecati na donošenje odluke mlade osobe o bijegu, odnosno na sprječavanje bijega jer mladi zapravo žele izbjeći posljedice koje im bijeg može prouzročiti. Također, može djelovati kao zaštitni čimbenik na način da upravo svijest i razmišljanje o posljedicama sprječava mladu osobu na bijeg iz odgojne ustanove.

Kod **Strah od posljedica** može se ogledati u primjerima izjava poput: "*Jer sam shvatila lekciju da ću imati kaznu, da ću si ja praviti zaduženje i to, a to mi se iskreno neda tako da...*" (4); "*Pa ili dobijemo više zaduženja ili nemamo izlazak van i to. Tak da sam odlučila da ipak neću bježati.*" (4); "*Pa to što je rekla da to nije dobro i to da bih mogla otići u bedeks.*" (5). Iako je svrstan među unutarnje zaštitne čimbenike, **Strah od posljedica** moguće je promatrati i kao vanjski čimbenik – u smislu postojanja sankcija, odnosno reakcija na bijeg u obliku kazne. No, s druge strane strah od posljedica predstavlja unutarnji zaštitni čimbenik iz razloga jer ipak o mladoj osobi uvelike ovisi hoće li potencijalne sankcije djelovati na nju ili ne, odnosno hoće li osjetiti strah od njih i hoće li ju to spriječiti u bijegu.

Posljednji kod koji mladi prepoznaju važnim u sprječavanju bijega je **Zaokupljenost konstruktivnim aktivnostima**. Iako se navedeni kod nalazi u kategoriji **Emocionalna stanja**, a ne označava izravno emociju ili emocionalno stanje mlade osobe, možemo pretpostaviti da upravo ta fokusiranost i osjećaj ispunjenosti vremena konstruktivnim radnjama izaziva kod mladih ugodne emocije koje ih sprječavaju na razmišljanja i donošenje odluke na bijeg. Navedene tvrdnje mogu se potkrijepiti originalnim citatima iz provedenih intervjua: "*Radim, cijelo vrijeme sam okupiran s nečim. Ima evo ovakvih dana, nema ni posla ni niš i onda samo uzmeš i čistiš.*" (7); "*...mijenjaju nam ove stare radijatore pa već jedno 20 dana radim s majstorima i ima još posla dosta, al' eto tak'. Uvijek si nađem nešto.*" (12). Iz izjava mladih može se pretpostaviti kako ih upravo rad i konstruktivne aktivnosti okupiraju na način da nemaju vremena razmišljati o bijegu iz odgojne ustanove, ali isto tako brže im i kvalitetnije prolazi vrijeme boravka u ustanovi.

Druga kategorija, koja se nalazi unutar podteme Individualni zaštitni čimbenici u sprječavanju bijega, nazvana je **Odgovornost za vlastito ponašanje** te je usko povezana uz gore navedenu i opisan kod **Strah od posljedica**. Dakle, kategorija **Odgovornost za vlastito ponašanje** odnosi se na preuzimanje odgovornosti mlade osobe za svoje ponašanje, unatoč uviđanju

potencijalnih posljedica bijega te percepciju štetnosti i neisplativosti bijega. Ta kategorija opisana je kodovima:

- *Svojevoljnost u donošenju odluke za bijeg,*
- *Svijest o štetnosti i neisplativosti bijega.*

Kod *Svojevoljnost u donošenju odluke za bijeg* odnosi se na odgovornost mlade osobe tijekom odluke o bijegu. Iako s jedne strane svojevoljnost može označavati i određeni rizik za pojavu bijega, u kontekstu dobivenih rezultata svojevoljnost je identificirana kao individualni čimbenik zaštite jer predstavlja iskazivanje i preuzimanje odgovornosti mlade osobe u tijeku donošenja odluke te kasnijeg snošenja posljedica samog bijega. Ovaj kod može se potkrijepiti i izjavama mladih osoba iz provedenih intervjua: "*Ne, pa to je moja dobra volja hoću li ja pobjeć' ili ne.*" (10); "*Ja ak' sebi to nešto zacrtam, to je tako i ne može me ništa spriječit'.* Iz prethodne izjave vrlo je naglašena svojevoljnost u donošenju odluka, što zapravo predstavlja zaštitni čimbenik, ukoliko je mlada osoba posjeduje. Potencijalno bi se moglo govoriti o tome da upravo ta svojevoljnost, uz poticaje stručnjaka i okoline u prosocijalnom smjeru, zapravo može biti vrijedno uporište u samoj individui u sprječavanju pojave bijega.

Kod *Svijest o štetnosti i neisplativosti bijega* odnosi se na uviđanje posljedica bijega koje se manifestiraju u stavu mlade osobe da zapravo činom bijega šteti sebi te da se on zapravo ne isplati. On se može prepoznati u sljedećim izjavama mladih: "*Pa samo sebi škodim i da profesori govore za moje dobro. Pa zato ću se poslije kajat što sam to napravila.*" (4); "*Znači zapravo da se taj bijeg ne isplati nekako.*" (4). S obzirom na izjave, može se govoriti o unutarnjem čimbeniku zaštite koji se ogleda kroz izjave mladih kako ih upravo ta svijest da sebi nanose štete sprječava na bijeg.

6.2. Vanjski zaštitni čimbenici u sprječavanju bijega

Druga podtema, **Vanjski zaštitni čimbenici u sprječavanju bijega**, odnosi se na identificirane zaštitne čimbenike u okolini mladih osoba s iskustvom bijega, koje oni prepoznaju i smatraju važnima u kontekstu sprječavanja pojave bijega. Ova podtema opisana je kroz tri kategorije, a one su sljedeće:

- **Odnosi izvan doma,**
- **Odnos sa stručnjakom,**
- **Uvjeti u domu**

Kategorija **Odnosi izvan doma** opisana je sljedećim kodovima:

- *Obiteljski odnosi i*
- *Adolescentne romantične veze.*

Navedena kategorija odnosi se na privrženost osobama koje su bliske mladima te za njih predstavljaju vanjske zaštitne čimbenike u sprječavanju bijega. Kod *Obiteljski odnosi* može se opisati kao vanjski zaštitni čimbenik koji djeluje na mladu osobu na način da sprječava bijeg iz odgojne ustanove ukoliko je zadovoljena potreba za boravkom s obitelji. To se ogleda u sljedećim izjavama, u kojima mladi s iskustvom bijega navode da ih povratak obitelji može spriječiti u bijegu: "Ispitivač: ... što te promijenilo da više nisi želio bježat? I: Pa mogao sam ići kući." (1); "Ispitivač: ...što bi te ovako sprječilo, recimo, ovaj vikend isto tako možeš izaći vani i što bi te moglo sprječit' ? E: Ako idem ovaj vikend doma." (5).

U kategoriji **Odnosi izvan doma** prepoznat je i kod *Adolescentne romantične veze*. Navedeni kod može se potkrijepiti originalnim navodima, odnosno izjavama sudionice intervjua koji govori o tome zašto ne bježi iz odgojne ustanove: "I onak, evo sad jedino zbog njega da me ne bi razdvajali, da ne moram bit u ovoj kazni, neg da mogu bit stalno s njim. Sam zato sam se smirila i to se ulizujem i šutim, ne svađam se." (11). Iako su romantične veze kroz intervjue prepoznate i kao rizični čimbenik, odnosno mladi bježe kako bi mogli provesti vrijeme sa svojim mladićima i djevojkama, vidljivo je da mogu djelovati kao zaštitni čimbenik. Iz navedenog citata razvidno je da uviđanje posljedica i potencijalna kazna mogu biti zaštitni čimbenici, a zapravo ih nalazimo kod gore spomenutog unutarnjeg zaštitnog čimbenika-*Strah od posljedica*. Spomenuti citat zapravo se odnosi na činjenicu da ukoliko se korisnica dulje vrijeme ne viđa s mladićem, odnosno nema pravo na izlazak, upravo to djeluje pozitivno na poštivanje pravila, stoga djeluje kao zaštitni čimbenik u kontekstu sprječavanja bijega

mladih iz odgojne ustanove. No, s druge strane, pitanje je koliko je to "jaki" i stalni zaštitni čimbenik jer cijela izjava ukazuje na prilagođavanje ponašanja pravilima samo zato da se ostvari sekundarna dobit, a ne zbog intrinzične motivacije.

Druga kategorija, **Odnos sa stručnjakom**, opisana je kodovima:

- *Dobar i kvalitetan odnos,*
- *Intervencije odgajatelja u cilju sprječavanja bijega,*
- *Strože intervencije odgajatelja kod pojave nasilja među korisnicima.*

Navedena kategorija odnosi se na obilježja odnosa između odgajatelja i korisnika, odnosno mlade osobe u odgojnoj ustanovi te na vrste intervencija stručnjaka koje mladi smatraju presudnima u sprječavanju bijega. Kod *Dobar i kvalitetan odnos* odnosi se na obilježja odnosa s odgajateljima koji mladi percipiraju dobrim i kvalitetnim te ujedno utječe i na sprječavanje bijega. Takav odnos može se potkrijepiti originalnim izjavama sudionika intervjua: "Pa odličan je odnos, znači pričam sa profesorima..." (2); "Zato što voli slušati, znači voli kad neko priča neke zanimljive stvari i tako." (2); "Pa u početku nisam mogla prihvatiti odgajatelje i onda sam shvatila da mi to ipak druga, ono kak da to kažem, porodica..." (4); "...vjerovao je da neću pobjeći ni to, ni da neću kasniti jer uvijek sam dolazila na vrijeme i onda sam taj dan to... Vidlo se da mu je stalo do mene." (4); "Da, ona se ful ful brine za mene." (5). "...to što sam eto to napravio je onda profesor se zabrinuo možda mi se nešto desilo a profesori su odgovorni za nas i ono mm sam stavio sebe u lošu situaciju..." (6). Iz navedenih izjava vidljiva je činjenica kako je mladima vrlo bitna briga i podrška odgajatelja te razgovor s njima. Iako neki mladi na početku boravka odgajatelje ne prihvaćaju u potpunosti, iz izjava možemo vidjeti kako ih s vremenom prihvate jer im je bitno da imaju dobar odnos i prepoznaju potencijalne kvalitete tog odnosa, npr. da je nekome stalo do njih i da netko skrbi o njima.

Unutar kategorije **Odnos sa stručnjakom** nalazi se i kod *Intervencije odgajatelja u cilju sprječavanja bijega* koji se odnosi na same postupke odgajatelja, odnosno stručnjaka koje mladi percipiraju važnima u sprječavanju bijega iz odgojne ustanove. Intervencije stručnjaka, koje su sudionici intervjua istaknuli bitnima su razgovor o značenju bijega, odnosno što mladima bijeg znači i što njime žele postići, zatim upozoravanje stručnjaka na potencijalne opasnosti tijekom bijega te objašnjavanje mladima koje su posljedice bijega. Mladi izjavljaju da su im navedene intervencije pomogle u razmišljanju o potencijalnim opasnostima tijekom bijega ili pak u donošenju odluke da ne pobjegnu iz ustanove što može biti vidljivo i iz izjava

sudionika intervjua: "Pa u dobrom smislu da je to bilo poučno jer ono, onda sam razmišljala nakon tog razgovora dal da to radim il ne." (4); "Paa, je ovaj zapravo ću vam reć da stvarno sam stao i stavio prst na glavu i razmislio da se nešto stvarno moglo desiti emm što smo pili alkohol tako daa..." (6); "Mojom odgajateljicom, ovaj.. s njom sam pričao i naravno rekla mi je da se to ne smije ponavljati jer da se treba onda zvat policija (I:Mhm) iii da se može zakomplicirati (I:Mhm) isto tako mi je rekla daa seee nešto moglo desit u međuvremenu dok sam bio u bijegu da sam se mogao ozljediti i nedo Bog da me je neko mogo oteti i šta ja znam tako neke stvari uglavnom mogu se desit jako loše stvari su se mogle desit.... I: Dobro, znači ti si nakon toga odlučio da više nećeš bježati? Tako je." (6). Iz navedenih izjava možemo vidjeti kako su mladima odnos sa stručnjacima, odnosno odgajateljima te poduzimanje intervencija vrlo značajni prilikom razmišljanja o bijegu i donošenja odluke i mogu predstavljati jedan od okolinskih zaštitnih čimbenika u sprječavanju bijega.

Posljednji kod unutar kategorije **Odnos sa stručnjakom**, koji su neki mladi istaknuli značajnim, odnosi se na ***Strože intervencije odgajatelja kod pojave nasilja među korisnicima***. Navedeni kod vidljiv je iz sljedeće izjave sudionika istraživanja: "Pa mene bi spriječilo da bježim hm ovaj pa da se ustroži mislim ne ustroži nego da se malo malo strože postupa sa cijelom tom situacijom zlostavljanja... da odgajatelji malo više obrate pozornost neke osobe na koje smatraju da rade takve stvari naprimjer da znaju za te osobe da općenito maltretirati osobe mlađe ili slabije od njih da se obrati malo veća pozornost i da se ne da se kazni te osobe nego da kako da to da se malo strože s njima postupi daa da se priča s njima daa da ih se kazni isto tako." (6). Iz spomenute izjave razvidna je potreba za učinkovitijim intervencijama odgajatelja u cilju sprječavanja nasilja među korisnicima što u ovom kontekstu predstavlja vanjski zaštitni čimbenik. Istraživanja provedena u odgojnim ustanovama te dječjim domovima u Republici Hrvatskoj (Sekol, Farrington, 2009, Vejmelka, 2012) ukazuju na visoku razinu pojave vršnjačkog nasilja u odgojnim ustanovama te je upravo i u ovom istraživanju istaknuta potreba za reduciranjem te pojave.

Uz kategorije **Odnosi izvan doma** i **Odnos sa stručnjakom**, unutar podteme Vanjski zaštitni čimbenici u sprječavanju bijega nalazi se i posljednja kategorija- **Uvjeti u domu**. Kategorija **Uvjeti u domu** odnosi se na obilježja uvjeta koji su prisutni u domu, a mogu utjecati na sprječavanje pojave bijega mlade osobe.

Kategorija **Zadovoljavajući uvjeti u domu** može biti opisana kroz kodove:

- *Veća razina osobne slobode,*

- *Fizičke prepreke,*
- *Poboljšanje fizičkih i materijalnih uvjeta u domu.*

Navedeni kodovi mogu se potkrijepiti originalnim izjavama sudionika intervjua kako bi se dobio bolji uvid u vanjske zaštitne čimbenike unutar odgojne ustanove. Kod *Veća razina osobne slobode* odnosi se na potrebu za slobodom korisnika doma u pogledu kontaktiranja i susreta s obitelji ili prijateljima, što se može potkrijepiti sljedećom izjavom sudionika: "*Da dobijemo mobitele. Da se možemo čut sa svojim kad god hoćemo. A ne da smijemo kad se njima prdne uzet mobitel od njih i nazvat kad nam oni daju.*" (8). Ova potreba za većom razinom osobne slobode može se ogledati i u pravu korisnika na izbor, da mogu odabrati ono što je najbolje za njih, unutar određenih granica, koliko pravila odgojne ustanove to dopuštaju. Pa tako izjava sudionika da bi ga u bijegu spriječilo da u domu vladaju "*...Humanija pravila na primjer.*" (11), može biti diskutabilna sa stajališta stručnjaka, jer mladi će uvijek željeti više autonomije i samostalnosti, no s obzirom na okvir odgojne ustanove u kojoj se nalaze, trebali bi zajedno sa stručnjacima dogovoriti pravila koja idu na korist i jednoj i drugoj strani da surađuju u svrhu što boljeg interesa korisnika. Također, o potrebi za većom razinom osobne slobode govori i sljedeća izjava: "*...i da ja nazovem mamu, mislim... I, meni bi trebalo, na primjer, da puste malo duže cure, da se družimo, i tak...*" (9). Iz svega navedenog, može se govoriti o tome da potreba za većom razinom slobode može biti individualni čimbenik, no kada ovu potrebu i njezino zadovoljavanje stavimo u kontekst odgojne ustanove u kojoj sudionici borave, vidimo kako uvjeti u domu zapravo mogu utjecati na njezino zadovoljavanje, odnosno na sprječavanje bijega mlade osobe.

Kod *Fizičke prepreke* odnosi se na postojanje fizičkih uvjeta u domu koji onemogućavaju, odnosno sprječavaju bijeg iz odgojne ustanove. Navedeni kod može biti opisan kroz sljedeće izjave sudionika intervjua koji govore da se bijeg "*Može se spriječiti jedino tako da ih zatvorite u ne znam četiri zida.*" (3); "*Pa da su mi zaključali vrata odgajatelji i to, ne bi mogla van*" (4). Iz navedenih izjava možemo vidjeti kako fizičke prepreke mogu biti korisne kada govorimo o sprječavanju bijega iz odgojne ustanove. No s druge strane treba se i zapitati jesu li ti unutarnji zaštitni čimbenici dovoljno jaki ili bi se pak trebalo više raditi po pitanju poboljšanja nefizičkih uvjeta u domu, što se tiče osjećaja zadovoljstva boravkom ili odnosa s odgajateljima, ali i staviti u fokus jačanje unutarnjih zaštitnih čimbenika. Isto tako iz ovoga se čini da mladi, kada govore da bi ih jedino fizičke prepreke mogle spriječiti u bijegu, u biti govore kako na psihosocijalnoj razini, nema ništa što bi ih moglo zaustaviti, što predstavlja

rizičan čimbenik za bijeg. Iako, s druge strane, ta njihova odlučnost, ukoliko se razvija u prosocijalnom smjeru može biti i zaštitni čimbenik- da donesu odluku da ne bježe, ali pod uvjetom da se nešto promijeni u kontekstu vanjskih čimbenika, odnosno uvjeta u domu za koje su naveli da su nezadovoljavajući i nepovoljni.

Nastavljajući se na prethodnu misao, sudionici intervjua govore da je bijeg moguće spriječiti ukoliko se uvjeti u domu unaprijede, odnosno poboljšaju pa je stoga posljednji kod unutar kategorije **Uvjeti u domu** nazvan *Poboljšanje fizičkih i materijalnih uvjeta u domu*. Ovaj kod odnosi se na potrebu poboljšanja uvjeta u domu, što se tiče nekih fizičkih uvjeta, kao što su samostalna soba ili bolja hrana. Sljedeća izjava govori o potrebi za samostalnosti i pravu na privatnost, a ujedno je povezana i s obrascem koji se odnosi na potrebu za većom razinom osobne slobode mladih, koja ujedno govori i o tome da mladi bježe kako bi zadovoljili svoje primarne potrebe: *"...rađe da ja imam svoju sobu di sam ja sam jer ovako ja moram djelit sobu hmm da sam ja sam u toj sobi i jednostavno da ee ša ja znam, ja bi ono, ja bi bio miran ne bi bježo da imam mobitel i slušalice."* (6). Prethodna potreba je razumljiva, s obzirom na doba adolescencije, no unutar konteksta odgojne ustanove često nezadovoljena te upravo zbog toga mladi apeliraju na poboljšanje uvjeta u domu. Također, sudionici govore i o poboljšanju uvjeta u domu u vidu poboljšanja prehrane pa sljedeća izjava to i opisuje: *"To bi nam pomoglo, pomoglo bi nam da nam daju neku bolju hranu* (13). Iz svega navedenog, može se govoriti o potrebi za unaprjeđenjem sustava, odnosno uvjeta u odgojnim ustanovama koji su potrebni kako bi se zadovoljile potrebe mladih, a u svrhu sprječavanja pojave bjegova mladih iz odgojnih ustanova.

Iz navedenih opisa zaštitnih čimbenika, vidljivo je kako su mladi, kroz 15 intervjua, više bili usmjereni na opisivanje uvjeta i čimbenika koji ih potiču na bijeg, koji se zapravo unutar ovog konteksta mogu imenovati rizičnim čimbenicima, nego na opisivanje čimbenika koji ih sprječavaju, odnosno zaštitnih čimbenika. Iz literature koja govori o konstruktivnosti kao procesu međusobne interakcije rizičnih i zaštitnih čimbenika, upravo su zaštitni čimbenici oni koji posreduju ili usporavaju učinke izloženosti rizičnim čimbenicima i smanjuju incidenciju problema ponašanja (Pollard, Hawkings i Arthur, 1999, prema Bašić, 2000). Nadalje, često se rizični i zaštitni čimbenici razmatraju na način da se isto obilježje smatra rizikom, odnosno zaštitom, ovisno o predznaku. Primjerice, razvijene socijalne vještine su zaštitni čimbenik, dok su nerazvijene, rizični. Upravo stoga, uslijed veće orijentiranosti mladih na verbalizaciju rizičnih čimbenika za bjegove nego na čimbenike zaštite, kako bismo dobili potpuniju sliku o

potencijalnim zaštitnim čimbenicima, kratko će se predstaviti i rizični čimbenici dobiveni ovim istraživanjem, obrađeni kroz temu Razlozi za bijeg (Tablica 4).

Tablica 4. Prikaz teme Razlozi za bijeg

Tema	Kategorija	Kod
RAZLOZI ZA BIJEG	Nezadovoljene individualne potrebe mladih	<i>Čežnja za obiteljskim domom/boravkom s obitelji</i>
		<i>Potreba za zabavom</i>
		<i>Potreba za društvom</i>
		<i>Potreba za slobodom</i>
		<i>Potreba za provođenjem vremena s mladićem/djevojkom</i>
		<i>Potreba za konzumacijom alkohola i psihoaktivnih tvari</i>
		<i>Problemi u procesu adaptacije na život u Domu</i>
	Situacijski uvjetovani poticaji za bijeg	<i>Pojava nasilja među korisnicima Doma</i>
		<i>Dosada i monotonija u Domu</i>
		<i>Dogovoreni bijeg- suradnja s drugim korisnicima</i>
		<i>Neprihvatanje pravila ustanove</i>
		<i>Percepcija nepravde pravila ustanove</i>
		<i>Nepovoljni uvjeti u Domu</i>

Tema Razlozi za bijeg sastoji se od dviju ključnih kategorija- **Nezadovoljene individualne potrebe mladih i Situacijski uvjetovani poticaji za bijeg.**

Kategoriju **Nezadovoljene potrebe mladih** opisuju vrlo raznolike nezadovoljene potrebe mladih, od potrebe provođenja vremena s njima bliskim osobama (obitelji, djevojkom/mladićem) do nekih antisocijalnih potreba (konzumacija alkohola i psihoaktivnih tvari). Navedena kategorija sastoji se od sljedećih kodova: *Čežnja za obiteljskim domom, Potreba za zabavom, Potreba za društvom, Potreba za slobodom, Potreba za provođenjem vremena s mladićem/djevojkom, Potreba za konzumacijom alkohola i psihoaktivnih tvari, Problemi u procesu adaptacije na život u domu.* Iz navedenih kodova vidljive su mnogobrojne i različite nezadovoljene potrebe mlade osobe unutar odgojne ustanove koje zapravo predstavljaju rizičan čimbenik za bijeg.

Druga ključna kategorija unutar teme Razlozi za bijeg- **Situacijski uvjetovani poticaji za bijeg** opisuje poticaj za bijeg, odnosno ono što mladi doživljavaju kao "okidač" da pobjegnu baš u određenom trenutku. Oni su najčešće situacijski uvjetovani i raznoliki od sudionika do sudionika istraživanja. Navedena kategorija sastoji se od sljedećih kodova: *Pojava nasilja među korisnicima doma, Dosada i monotonija u domu, Dogovoreni bijeg- suradnja s drugim korisnicima, Neprihvatanje pravila ustanove, Percepcija nepravde pravila ustanove, Nepovoljni uvjeti u domu.* Iz navedenih imena kodova razvidno je kako mladi navode mnoge okolnosti i čimbenike unutar odgojne ustanove koje ih zapravo potiču na bijeg i predstavljaju rizične čimbenike za bijeg.

Uspoređujući teme Zaštitni čimbenici za sprječavanje bjegova i Razlozi za bijeg, vidljivo je kako postoje određene sličnosti, ali i razlike između njih. Tako je razvidno kako se isti čimbenici pojavljuju u obje teme, no razlika je u tome što s jedne strane predstavljaju rizični čimbenik, a s druge strane čimbenik zaštite unutar konteksta sprječavanja bijega iz odgojne ustanove. Primjer takvih čimbenika koji predstavljaju rizične i zaštitne čimbenike su odnosi s obitelji, zatim odnosi s djevojkom ili mladićem te potreba za slobodom. Kodovi rizičnih čimbenika koji se nalaze unutar teme Razlozi za bijeg, a povezani su sa zaštitnim čimbenicima su *Čežnja za obiteljskim domom, Potreba za slobodom i Potreba za provođenjem vremena s mladićem/djevojkom.* Te čimbenike nalazimo i unutar teme Zaštitni čimbenici za sprječavanje bjegova, samo pod drugim nazivima: *Obiteljski odnosi, Adolescentne romantične veze i Veća razina osobne slobode.* Ono što je vrlo zanimljivo je da se unutar teme Razlozi za bijeg nalaze unutarnji rizični čimbenici, dok se isti ti čimbenici

unutar teme Zaštitni čimbenici za sprječavanje bjegova poimaju kao vanjski zaštitni čimbenici. Ovaj rezultat ne može se generalizirati na ostale dobivene čimbenike rizika i zaštite, no zanimljiv je podatak da isti čimbenik koji predstavlja unutarnji rizični čimbenik za bijeg predstavlja ujedno i vanjski zaštitni čimbenik u sprječavanju bijega (barem u kontekstu ova navedena tri čimbenika koja su navedena u Tablici 5). Isto tako, ovdje se povlači pitanje definiranja i distinkcije unutarnjih, odnosno vanjskih čimbenika jer i unutarnji čimbenici (npr. potreba za provođenjem vremena s obitelji) mogu biti determinirani okolinskim uvjetima i obratno, vanjski čimbenici mogu biti rezultat individualne potrebe (npr. veća razina osobne slobode). Također, s obzirom da su mladi govorili više o razlozima bijega, odnosno rizičnim čimbenicima, važno je svaki od njih promatrati unutar povezanosti sa zaštitnim čimbenicima.

Tablica 5. Prikaz čimbenika koji su ujedno i rizični i zaštitni čimbenici, ovisno o predznaku

Tema Razlozi za bijeg- (unutarnji) rizični čimbenici-	Tema Zaštitni čimbenici za sprječavanje bjegova- (vanjski) zaštitni čimbenici
<i>Čežnja za obiteljskim domom</i>	<i>Obiteljski odnosi</i>
<i>Potreba za slobodom</i>	<i>Veća razina osobne slobode</i>
<i>Potreba za provođenjem vremena s djevojkom/mladićem</i>	<i>Adolescentne romantične veze</i>

Unutar rezultata pojavili su se čimbenici koji predstavljaju suprotne polove, odnosno dijametralno su suprotni. Pa se tako unutar teme Razlozi za bijeg pojavio rizični čimbenik *Dosada i monotonija u domu*, a suprotno njemu je zaštitni čimbenik *Okupiranost konstruktivnim aktivnostima*. Uz to, nalazimo i primjer gdje *Nepovoljni uvjeti u domu* predstavljaju rizičan čimbenik za bijeg, dok zaštitni čimbenik predstavlja *Poboljšanje fizičkih i materijalnih uvjeta u domu*.

Tablica 6. Prikaz suprotnih zaštitnih i rizičnih čimbenika

Tema Razlozi za bijeg	Tema- Zaštitni čimbenici za sprječavanje bjegova
<i>Dosada i monotonija u domu</i>	<i>Okupiranost konstruktivnim aktivnostima</i>
<i>Nepovoljni uvjeti u domu</i>	<i>Poboljšanje fizičkih i materijalnih uvjeta u</i>

	<i>domu</i>
--	-------------

Imajući u vidu da su rizični i zaštitni čimbenici suprotni polovi na istom kontinuumu te da mladi unutar ovog istraživanja češće spominju razloge za bijeg iz odgojne ustanove, u Tablici 7. prikazani su potencijalni zaštitni čimbenici. Oni nisu nužno prepoznati od strane mladih u istraživanju, već su s obzirom na poznavanje literature iz ovog područja pretpostavljeni od strane autorice ovog rada.

Tablica 7. Prikaz teme Razlozi za bijeg i potencijalnih zaštitnih čimbenika

Tema Razlozi za bijeg	Potencijalni zaštitni čimbenici
<i>Problemi u procesu prilagodbe na život u domu</i>	Podrška tijekom prilagodbe na uvjete u domu Dobri odnosi s ostalim korisnicima
<i>Pojava nasilja među korisnicima doma</i>	Prevenција vršnjačkog zlostavljanja Jačanje komunikacijskih i socijalnih vještina
<i>Percepcija nepravde pravila ustanove</i>	Jasna i strukturirana pravila ustanove Dosljednost u odnosu odgajatelj-korisnik Participacija i uvažavanje korisnika u donošenju odluka
<i>Potreba za zabavom</i>	Konstruktivno provođenje slobodnog vremena u ustanovi Veći izbor ponude aktivnosti Zajedničko provođenje vremena odgajatelja i korisnika

Iz navedene tablice vidljivo je kako su spomenuti rizični čimbenici unutar teme Razlozi za bijeg zapravo podloga za promišljanje o suprotnoj strani kontinuuma, odnosno o zaštitnim čimbenicima. Oni su pretpostavljeni i trebaju se uzeti s velikom rezervom s obzirom da nisu prepoznati od strane mladih u ovom istraživanju, no temelje se na saznanjima iz literature te su prilagođeni okviru odgojne ustanove.

Zaključno, rezultati prvog problemskog pitanja koji se odnose na **prepoznavanje presudnih unutarnjih zaštitnih čimbenika u sprječavanju bijega od strane mladih** su **Emocionalna stanja** (kodovi *Zadovoljstvo boravkom u odgojnoj ustanovi, Strah od posljedica, Okupiranost konstruktivnim aktivnostima*) te **odgovornost za vlastito ponašanje** (kodovi *Svojevoljnost u donošenju odluke za bijeg, Svijest o štetnosti i neisplativosti bijega*). No, isto tako, poznavajući literaturu, unutar ovog problemskog pitanja uzeti su u obzir i rizični čimbenici, odnosno razlozi zbog kojih mladi bježe te koje su unutar istraživanja češće spominjali. Ako se oni obrnu, odnosno ukoliko se promatra suprotni pol kontinuuma, može se govoriti o važnosti zadovoljenja osnovnih potreba korisnika na individualnom planu, kao što su potreba za slobodom i potreba za boravkom s obitelji.

Mladi spominju i okolinske uvjete koji ih potiču na bijeg koji se prvenstveno odnose na uvjete u domu. Zbog svega navedenog, stječe se dojam kako mladi pronalaze mnogo više razloga za bjegove iz ustanove nego razloga, odnosno čimbenika koji bi ih spriječili u bijegu, to jest potaknuli na ostanak u instituciji. Stoga je očita potreba za poboljšavanjem psihosocijalnih te fizičkih i materijalnih uvjeta u domu.

Drugim istraživačkim pitanjem nastojalo se utvrditi vanjske zaštitne čimbenike od strane mladih, a to su odnosi s njima bliskim osobama- **Odnosi izvan doma** (kodovi *Obiteljski odnosi, Adolescentne romantične veze*), **odnos sa stručnjakom** (kodovi *Dobar i kvalitetan odnos, Intervencije odgajatelja u cilju sprječavanja bijega, Strože intervencije odgajatelja kod pojave nasilja među korisnicima*) i **Uvjete u domu** (kodovi *Veća razina osobne slobode, Fizičke prepreke, Poboljšanje fizičkih i materijalnih uvjeta u domu*).

Ovim istraživanjem dobiveno je kako mladi vanjske čimbenike zaštite povezuju s odnosima izvan doma koji se prvenstveno odnose na obiteljske veze te odnos s mladićem/djevojkom. Dio mladih važnim smatra odnos sa stručnjakom koji opisuju dobrim i kvalitetnim, zatim poduzete intervencije odgajatelja u cilju sprječavanja bijega. Povezano s intervencijama odgajatelja, mladima je bitno da intervenije odgajatelja budu usmjerene na razgovor o opasnostima i posljedicama bijega te strože po pitanju vršnjačkog zlostavljanja koji je vrlo česta pojava u odgojnim ustanovama (Sekol, Farrington, 2009, Vejmelka, 2012). Također, posljednji, ali ne manje važni vanjski zaštitni čimbenici odnose se na uvjete u domu poput potrebe za većom osobnom slobodom, u obliku osobnog prostora gdje mladi mogu samostalno boraviti, te na fizičke prepreke koje ih mogu zaustaviti u bijegu. Mladi govore

kako je unutar odgojnih ustanova potrebno poboljšanje fizičkih i materijalnih uvjeta kako se ne bi odlučili na bijeg.

Ovi rezultati slični su u usporedbi s rezultatima istraživanja (Ratkajec Gašević, Zalović, Maurović, 2017) koji su pokazali da zaštitni čimbenici značajni za iskustva bjegova sudionika su oni koji se odnose na obitelj (pripadanje obitelji, smislene aktivnosti u obitelji, brižni odnosi te visoka očekivanja od strane člana obitelji) i dom (pripadanje domu).

Trećim istraživačkim pitanjem željelo se utvrditi **oslanjaju li se mladi više na unutarnje ili vanjske čimbenike koji ih sprječavaju u činu bijega iz odgojne ustanove**. Unutar odgovora na prvo i drugo problemsko pitanje navedeni su unutarnji i vanjski zaštitni čimbenici koje mladi percipiraju važnima u sprječavanju bijega. Odgovor na ovo problemsko pitanje dobiven je kvantificiranjem kvalitativnih podataka, odnosno brojenjem dobivenih kodova i citata koji se odnose na unutarnje, odnosno vanjske čimbenike. Navedenim postupkom dobiveno je kako mladi u kontekstu zaštitnih čimbenika više navode vanjske zaštitne čimbenike (broj citata 31) koji se odnose na njihove veze s njima bliskim osobama izvan doma, zatim na odnos sa stručnjakom te uvjete u domu. Unutarnje zaštitne čimbenike navode bitnima, no u puno manjem broju (broj citata 16).

Ono što je zanimljivo je činjenica da neki čimbenici ujedno predstavljaju i vanjske, ali i unutarnje zaštitne čimbenike pa su diskutabilni u kontekstu pridavanja veće važnosti jednoj ili drugoj skupini zaštitnih čimbenika. Primjer za navedenu tvrdnju je sljedeći: zaštitni čimbenik *Zadovoljstvo boravkom u odgojnoj ustanovi* je tijekom obrade podataka uvršen unutar pod teme **Unutarnji zaštitni čimbenici za sprječavanje bijega**, no emocionalno stanje može biti i posljedica vanjskih okolnosti, ali i vlastite interpretacije događaja u okolini.

Dobiveni rezultati nikako se ne mogu generalizirati jer je riječ o kvalitativnim podacima, no može se zaključiti kako su mladi unutar ovog istraživanja navodili više vanjskih zaštitnih čimbenika. S jedne strane, dobiveni rezultati su važni u odnosu na utvrđivanje smjernica za poboljšanje vanjskih okolnosti i uvjeta te pridavanje pažnje jačanju vanjskih zaštitnih čimbenika. U tom kontekstu vanjski zaštitni čimbenici predstavljaju uvjete u domu, koje je potrebno poboljšati i kontinuirano unaprjeđivati te odnose s osobama koje su bliske mladima koje je bitno održavati u svrhu sprječavanja bijega mlade osobe. No, s druge strane, postavlja se pitanje pozadine unutarnjih zaštitnih čimbenika, odnosno zašto mladi svoju odgovornost unutar cjelokupnog procesa bijega procjenjuju nižom, a determinaciju okoline višom? Isto

tako, moguće je da mladi u tolikoj mjeri ne prihvaćaju boravak u instituciji jer ne vide što bi ih intrinzično spriječilo u bijegu. Takav zaključak potkrepljuju i izjave dijela mladih prema kojima nema toga što bi ih spriječilo u bijegu. Primjerice: *"Ispitivač: ...što bi ti pomoglo da više ne bježiš iz doma? E: Da zauvijek dođem, aaa, odem doma."* (5); *"Ispitivač: A reci, nekako, šta misliš šta bi te spriječilo da ne bježiš? B: Da izađem iz doma."* (8).

Zadnje problemsko pitanje odnosilo se na **preventivne i tretmanske smjernice u okviru koncepta zaštitnih čimbenika i njihove implementacije u strategije sprječavanja bjegova mladih iz odgojnih ustanova**. Kao što je već navedeno, iz literature o konstruktivnosti te konceptu rizičnih i zaštitnih čimbenika poznato je kako je vrlo bitno smanjivati, odnosno reducirati čimbenike rizika, a istovremeno podupirati i jačati zaštitne čimbenike. Čimbenici rizika su u ovom dijelu rada predstavljeni kroz temu Razlozi bijega, dok su zaštitni čimbenici detaljnije opisani i navedeni. Na temelju rezultata koji govori u prilog tome da mladi veću važnost pridaju vanjskim zaštitnim čimbenicima proizlazi kako je ponajprije pažnju važno usmjeriti upravo na njihovo jačanje. To se prvenstveno odnosi na unaprjeđenje uvjeta u domu, s obzirom da mladi spominju kako su uvjeti u domu nepovoljni u smislu da je potrebno poboljšanje materijalnih i fizičkih uvjeta. Oni se prvenstveno odnose na njihovu potrebu da imaju vlastitu sobu, više slobode i samostalnosti, više mogućnosti kontaktiranja s vanjskim svijetom, putem mobitela ili odlazaka kući/ili izvan ustanove, odnosno općenito na humanija pravila. Ove prijedloge mladih zasigurno je važno čuti i uvažiti u razumnoj mjeri jer kruta i rigidna pravila ustanove očito ne doprinose njihovoj motivaciji za promjenom vlastita ponašanja.

Također, ono što je potrebno u kontekstu smjernica koje se odnose na preventivni i tretmanski dio upravo je jačanje odnosa izvan odgojne ustanove, mladi su govorili kako im je potrebno da provode više vremena sa svojom obitelji te da imaju kontakt s obitelji. S obzirom na to, smjernice bi se trebale odnositi na omogućavanje i poticanje odnosa s obitelji. Što se tiče adolescentnih veza, s obzirom da one mogu predstavljati istovremeno i rizični i zaštitni čimbenik, smjernice bi se trebale usmjeravati na davanje podrške mladima u razvijanju kvalitetnih adolescentnih veza.

Posljednja smjerenica odnosi se na uspostavu i održavanje kvalitetnog odnosa s odgajateljem, koji se ponajprije treba usmjeravati na poduzete intervencije u sprječavanju bijega, ali i one koje se tiču prevencije vršnjačkog zlostavljanja. Iz navedenog se prepoznaje važnost odgajatelja, te da je potencijal njihovog djelovanja u sprječavanju bjegova i prevenciji nasilja,

očito velik.No, isto tako ne smiju se zanemariti unutarnji zaštitni čimbenici, posebno ukoliko se uzme u obzir kako su mladi skloniji prepoznavati vansjke čimbenike koji ih mogu sprječiti u bijegu, odnosno u manjoj mjeri prepoznaju vlastite snage. Stoga ih je potrebno jačati pa bi se daljnja istraživanja mogla usmjeriti na pitanje kako to da mladi zanemaruju svoju odgovornost u bijegu, odnosno ne prepoznaju unutarnje zaštitne čimbenike koji bi im pomogli u procesu da se odupru rizičnim čimbenicima te što unutar tog konteksta stručnjaci mogu poduzeti?

8. Zaključak

Unatoč intenziviranju pojave bjegova mladih iz odgojne ustanove, o čemu svjedoče različiti izvori poput statistika i izvješća od strane Ministarstva unutarnjih poslova i Pravobraniteljice za djecu, društvena svijest o fenomenu bijega mladih nedovoljno je razvijena. Navedena pojava predstavlja velik problem za mladu osobu koja se tijekom bijega izlaže brojnim opasnostima i rizicima te je pritom nedostupna za tretman, odnosno onemogućene su joj mogućnosti pružanja zaštite i brige od strane sustava.

O važnosti ovog fenomena govore podaci prema kojima gotovo polovina korisnika doma ima iskustvo bijega iz odgojnih ustanova (Ratkajec Gašević, Zalović, Maurović, 2017). Jedan dio navedenog istraživanja bio je usmjeren na utvrđivanje povezanosti između unutarnjih i vanjskih zaštitnih čimbenika te iskustva bijega mladih. Rezultati ukazuju da mladi prisutstvo unutarnjih i vanjskih čimbenika procjenjuju vrlo visokim, no unatoč tome često bježe iz ustanove. Upravo zbog kontradiktornosti ovog rezultata odabrana je navedena tema diplomskog rada kao i kvalitativna metodologija, koja omogućava provjeru perspektive mladih bez unaprijed definiranih zaštitnih čimbenika koje mladi razmatraju kao važne ili nevažne. Kroz razgovor i nesugestivna pitanja, mladima je omogućeno da se sami sjete određenih zaštitnih čimbenika.

Ovim istraživanjem nastojalo se odgovoriti na četiri ključna problemska pitanja koja se odnose na identifikaciju unutarnjih i vanjskih čimbenika te na utvrđivanje kojoj skupini zaštitnih čimbenika mladi pridaju veću važnost. Posljednje problemsko pitanje odnosilo se davanje smjernica za kreiranje preventivnih i tretmanskih strategija s obzirom na dobivene rezultate, odnosno analizu zaštitnih čimbenika u cilju sprječavanja pojave bjegova mladih iz odgojnih ustanova.

Ključni rezultati istraživanja bit će prikazani i kratko opisani odgovorima na prethodno navedena problemska pitanja.

Prvo problemsko pitanje odnosilo se na **identifikaciju unutarnjih zaštitnih čimbenika koje mladi prepoznaju presudnima u sprječavanju bijega**. Rezultati ovog istraživanja govore u prilog tome kako mladi unutarnje zaštitne čimbenike povezuju sa svojim emocionalnim stanjem koje se odnosi na zadovoljstvo boravkom u odgojnoj ustanovi, zatim na strah od posljedica bijega te okupiranost konstruktivnim aktivnostima. Također, kao unutarnji zaštitni

čimbenik navode i vlastitu odgovornost za ponašanje koja se očituje u svojevrijesti donošenja odluke za bijeg te svijesti o štetnosti i neisplativosti bijega. S obzirom na navedene unutarnje zaštitne čimbenike koje mladi prepoznaju važnima u sprječavanju bijega, potrebno je osnaživati mlade i poticati ih u da se usmjere na konstruktivne aktivnosti i na taj način smanje dosadu, da percipiraju potencijalnu štetu od bijega te da se na taj način jača njihova intrinzična motivacija za nebjježanjem.

Drugim problemskim pitanjem **nastojalo se utvrditi vanjske zaštitne čimbenike koji utječu na sprječavanje bijega mladih iz odgojne ustanove**. Rezultati govore kako mladi vanjske čimbenike zaštite povezuju s odnosima izvan doma koji se prvenstveno odnose na obiteljske veze te odnos s mladićem/djevojkom. Uz navedeno, veći dio mladih opisuje da ih odnos s odgajateljem može spriječiti u bijegu, posebice intervencije koje se odnose na razgovor i osvještavanje o potencijalnim opasnostima i posljedicama bijegu te prevenciju vršnjačkog zlostavljanja. Važni vanjski zaštitni čimbenici koje mladi spominju odnose se na uvjete u domu te je u tom kontekstu prvenstveno riječ o njihovoj potrebi za većom osobnom slobodom u obliku prostora gdje mogu samostalno boraviti (vlastita soba) te korištenju mobilnih uređaja i društvenih mreža. U skladu s navedenim, mladi govore kako je potrebno poboljšanje u vidu fizičkih i materijalnih uvjeta kako se ne bi odlučili na bijeg iz odgojne ustanove.

Trećim problemskim **pitanjem nastojalo se utvrditi oslanjaju li se mladi više na unutarnje ili vanjske zaštitne čimbenike**. Rezultati ovog istraživanja idu u prilog tome da mladi vanjske zaštitne čimbenike procjenjuju važnijima u sprječavanju bijega. No, neke čimbenike bilo je vrlo teško svrstati u navedene dvije grupe zaštitnih čimbenika jer mogu pripadati i jednoj i drugoj skupini te je taj postupak određivanja čimbenika bio vrlo izazovan, s obzirom da se subjektivnost istraživača trebala minimalizirati. Također, neki unutarnji zaštitni čimbenici mogu biti rezultat djelovanja vanjskih zaštitnih čimbenika i obratno. Stoga su zaštitni čimbenici razvrstani na način da se gledala njihova primarna svrha, odnosno prevladava li više taj unutarnji kontekst mlade osobe ili pak neki vanjski čimbenici koji utječu (ne)bjježanje. Uz to, vrlo su bitne bile izjave mladih u kojima su spominjali mehanizme zaštite te je to olakšalo postupak razvrstavanje zaštitnih čimbenika, kao i poznavanje literature iz ovog područja. Rezultati ovog istraživanja mogu biti ohrabrujući s obzirom na to da je lakše utjecati na "popravljanje", odnosno poboljšanje sustava koji predstavljaju vanjske okolnosti. Iako mladi češće navode vanjske za razliku od unutarnjih zaštitnih čimbenika, ne možemo sa sigurnošću utvrditi smatraju li oni unutarnje zaštitne čimbenike manje važnima ili ih jednostavno ne navode u kontekstu bijega, s obzirom da ne vide smisao u boravku u odgojnoj

ustanovi. Nadovezujući se na prethodno, mladi kao da ne vide svoje snage, a niti potrebu za njima. No, preventivne i tretmanske intervencije ne smiju zanemariti ni postojanje odgovornosti mladih za odluku o bijegu te bi se one trebale usmjeravati na jačanje i osnaživanje mladih u svrhu što učinkovitijeg i uspješnijeg tretmana.

Nastavljajući se na prethodno, zadnje problemsko pitanje odnosi se na **doprinos rezultata istraživanja u cilju kreiranja preventivnih i tretmanskih strategija**. Rezultati kvantitativnog istraživanja (Ratkajec Gašević, Zalović, Maurović, 2017) ukazuju na to da se o bijegu kod mladih govori o aktivnosti koja se ponovila jednom ili pak tri do pet puta. S obzirom na rezultat ovog istraživanja, može se govoriti o nedostatnosti i nedovoljnoj učinkovitosti interventnih mjera u pogledu prevencije sprječavanja bjegova, ali i tretmana mladih s iskustvom bijega iz odgojne ustanove. Isto tako, nameće se pitanje postoje li jedan dio mladih koji neprestano bježe pa im to neki način predstavlja naučeni obrazac ponašanja jer ne vide smisao u svom boravku u domu te kako njima pristupiti u pogledu pružanja intervencija? Stoga rezultati ovog istraživanja mogu poslužiti u kreiranju smjernica za preventivne i tretmanske strategije u cilju zaštite prava i najboljeg interesa korisnika.

S obzirom na dobivene rezultate, smjernice se odnose se na jačanje vanjskih čimbenika, ponajprije na poboljšanje uvjeta u domu u kontekstu fizičkih i materijalnih uvjeta, zatim na uspostavu i održavanje odnosa s odgajateljem u cilju sprječavanja bijega mlade osobe iz ustanove, ali i prevenciji vršnjačkog zlostavljanja. Također, naglasak bi trebao biti na jačanju odnosa s obitelji i vršnjacima s obzirom da oni predstavljaju ujedno i zaštitni i rizični čimbenik za bijeg. No, s druge strane ne smiju se zanemariti unutarnji zaštitni čimbenici koje je potrebno oznaživati te poticanje mladih na preuzimanje odgovornosti za svoje ponašanje.

Rezultati također ukazuju kako mladi češće spominju rizične čimbenike, odnosno razloge za bijeg od mehanizama zaštite te je stoga bilo vrlo izazovno identificirati zaštitne čimbenike. Također, s obzirom na prepoznavanje rizičnih čimbenika od strane mladih i znajući da predstavljaju jednu stranu kontinuuma, na temelju njih moglo se prepoznati potencijalne zaštitne čimbenike. Ono što je vrlo bitno naglasiti da za neke mlade upravo bijeg može predstavljati zaštitu. To se može ogledati u izjavi sudionika koji bježi uslijed vršnjakog zlostavljanja u domu. Dakle, ukoliko se u odgojnoj ustanovi ne uspostave uvjeti koji će biti u dovoljnoj mjeri zadovoljavajući za korisnike, bijeg iz takvog okruženja, uz sve moguće rizike, može predstavljati i zaštitu mladima od rizika kojima su izloženi u odgojnoj ustanovi. Navedena tvrdnja možda je kontradiktorna s obzirom da se mladi u bijegu suočavaju s

brojnim opasnostima, no može se potkrijepiti izraženim nezadovoljstvom mladih uvjetima u domu te potrebe za slobodom. Ono što je u tom kontekstu još bitno za spomenuti je njihova dob, odnosno razdoblje adolescencije koje karakterizira potreba za zabavom, autonomijom, slobodom, samostalnosti, druženjem s vršnjacima i vlastitim donošenjem odluka. Stoga je potrebno omogućiti mladima zadovoljavanje navedenih potreba, ali na konstruktivan način jer to i jest smisao njihovog boravka u odgojnoj ustanovi.

No, često unutar okvira odgojne ustanove nije moguće ispuniti potrebe mladih, s obzirom da se mladi ne mogu družiti i izlaziti sa svojim vršnjacima, iskazuju potrebu za učestalijim kontakritanjem s obitelji, a i njihova participacija u donošenju za njih važnih odluka trebala bi biti veća. Pa se nameće pitanje kako ispuniti jedan od ciljeva tretmana, odnosno resocijalizirati mlade ako ih na neki način izoliramo od društva i ne nudimo mogućnost ispunjenja svojih potreba na prosocijalna način?

Uz navedene rezultate, važno je istaknuti i neka ograničenja istraživanja. Tako je jedno od ograničenja to što su neke od zaštitnih čimbenika mladi sami povezivali s bijegom, a neke zaštitne čimbenike su mladi navodili kao zaštitne, bez da su ih povezali s bjegom. S obzirom na navedeno, nameće se pitanje jesu li zaštitni čimbenici koji su dobiveni istraživanjem zapravo općeniti ili predstavljaju specifične zaštitne čimbenike u prevenciji bijega? Također, sljedeće ograničenje istraživanja odnosi se na poteškoću oko utvrđivanja i razvrstavanja čimbenika u dvije skupine- unutarnje i vanjske zaštitne čimbenike, s obzirom da neki čimbenici mogu pripadati i jednoj i drugoj skupini.

Zaključno, ovim istraživanjem nastojali su se utvrditi unutarnji i vanjski čimbenici koji su ključni u sprječavanju bijega iz odgojne ustanove iz perspektive mladih. Rezultati pokazuju kako mladi ne spominju sve zaštitne čimbenike koje su u kvantitativnom istraživanju (Ratkajec Gašević, Zalović, Maurović, 2017) naveli kao važne. Time se dovodi u pitanje jesu li oni uistinu važni za sprječavanje bjegova mladih te jesu li uistinu prisutni u tako visokim vrijednostima ili su pak mladi u prethodnom istraživanju bili skloni davati socijalno poželjne odgovore. Uz to, mladi češće spominju vanjske od unutarnjih čimbenika za bijeg pa se nameće pitanje koliko je njihovo bijeg uvjetovan vanjskim okolnostima, a koliko intrinzičnom motivacijom. Također, u ovom istraživanju mladi su manje govorili o čimbenicima zaštite, a više o razlozima bjegova te je stoga važno unaprijediti postojeći sustav kako bi se stvorilo okruženje iz kojeg mladi ne bi imali potrebu u tolikoj mjeri bježati. Daljnja istraživanja mogla

bi se usmjeriti na način da nadiđu ograničenja ovog istraživanja u cilju utvrđivanja specifičnih zaštitnih čimbenika u sprječavanju bjegova mladih iz odgojnih ustanova.

9. Literatura

1. Ajduković, D. (2008): Odgovornost istraživača i valjanost kvalitativne metodologije. U: Koller-Trbović, N., Žižak, A. (ur.): Kvalitativni pristup u društvenim znanostima. Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. 37-53.
2. Ajduković, M., Kolesarić, V. (ur.). (2003): Etički kodeks istraživanja s djecom. Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske i Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži. Zagreb.
3. Bašić, J., Ferić, M. (2004): Djeca i mladi u riziku- rizična ponašanja. U: Bašić, J., Koller-Trbović, N., Uzelac, S. (ur.): Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja- pojmovna određenja. Sveučilište u Zagrebu. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. 57-72.
4. Bašić, J. (2009). Teorije prevencije- prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih. Zagreb. Školska knjiga.
5. Bašić, J. (2000): Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži- teorijsko motrište. U: Bašić, J., Janković, J. (ur.): Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju. 31-45.
6. Biehal, N. & Wade, J. (2000): Going missing from residential and foster care: Linking biographies and contexts. *British Journal of Social Work*. 30. 211-225.
7. Bouillet, D., Uzelac, S. (2007). Osnove socijalne pedagogije. Zagreb. Školska knjiga.
8. Braun, V., Clarke, V. (2006): Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*. 3 (2). 77-101. Preuzeto s: http://eprints.uwe.ac.uk/11735/2/thematic_analysis_revised, Posjećeno: 14. 8. 2017.

9. Centar za nestalu i zlostavljaju djeću (2016). Program prevencije bjegova: Projekt Nestala djeca u kontekstu trgovine djecom. Osijek. Preuzeto s: <http://www.nestaladjeca.hr/data/program.pdf>, Posjećeno: 22.4. 2017.
10. Courtney, M., Skyles, A., Miranda, G., Zinn, A., Howard, E., George, R., (2005). Youth Who Run Away from Substitute Care, Chicago: Chapin Hall Center for Children at the University of Chicago. Preuzeto s: http://www.chapinhall.org/sites/default/files/old_reports/174.pdf, Posjećeno: 20. 4. 2017.
11. Development Services Group, Inc. (2013). Protective Factors for Populations Served by the Administration on Children, Youth, and Families A Literature Review and Theoretical Framework. Preuzeto s: [file:///C:/Users/project/Downloads/DSG%20Protective%20Factors%20Literature%20Review%202013%20\(1\)](file:///C:/Users/project/Downloads/DSG%20Protective%20Factors%20Literature%20Review%202013%20(1)).
12. Eret, L. (2011): Odgoj i manipulacija: Razmatranje kroz razvojnu teoriju ekoloških sustava. *Metodički ogledi*. 19 (1). 143–161.
13. Etički kodeks socijalnih pedagoga (2005). Hrvatska udruga socijalnih pedagoga. Zagreb.
14. Godišnji plan rada za školsku godinu (2016/2017). Centar za pružanje usluga u zajednici Zagreb-Dugave, Dom za mušku djecu i mladež Zagreb. Interni materijal dostupan na upit.
15. Greene, J., M., Sanchez, R., Harris, J., Cignetti, C., Akin, D., Wheelless, S. (2003). Incidence and Prevalence of Homeless and Runaway Youth: Final Report. Research Triangle Institute. Preuzeto S: <http://homelesshub.ca/sites/default/files/oazs2zpy.pdf>, Posjećeno: 12. 4. 2017.

16. Jeđud, I. (2008): Kvalitativni pristup društvenim istraživanjima. U: Koller-Trbović, N., Žižak, A. (ur.): Kvalitativni pristup u društvenim znanostima. Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. 13-36.
17. Kranželić, V., Kovčo Vukadin, I., Ferić, M., (2016): Etička pitanja u istraživanjima s obiteljima: primjer smjernica. Kriminologija i socijalna integracija. 24 (1). 179-210.
18. Koller-Trbović, N. (2005): Participacija korisnika u procesu procjene potreba i planiranja intervencija. U: Koller-Trbović, N., Žižak, A. (ur.): Participacija korisnika u procesu procjene potreba i planiranja intervencija: socijalnopedagoški pristup. Sveučilište u Zagrebu. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. 28-36.
19. Koller-Trbović, N., Jeđud, I. (2005).; Intervju u socijalnopedagoškom intervjuiranju. U: Koller-Trbović, N., Žižak, A. (ur.): Participacija korisnika u procesu procjene potreba i planiranja intervencija: socijalnopedagoški pristup. Sveučilište u Zagrebu. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. 41-63.
20. Koller-Trbović, N., Žižak, A., Jeđud Borić, I. (2011): Standardi za terminologiju, definiciju, kriterije i način praćenja pojave poremećaja u ponašanju djece i mladih. Povjerenstvo za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih Vlade Republike Hrvatske. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
21. Lacey, A., Luff, D. (2007): Qualitative Research Analysis. The NIHR RDS for the East Midlands/Yorkshire & the Humber. Preuzeto s: https://www.rds-yh.nihr.ac.uk/wp-content/uploads/2013/05/9_Qualitative_Data_Analysis_Revision_2009.pdf, Posjećeno: 14. 8. 2017.
22. Maglica, T., Jerković, D. (2014): Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika za internalizirane probleme u školskom okruženju. Školski vjesnik. 63 (3). 413-431.
23. Maurović, I. (2015): Otpornost adolescenata u dječjim domovima. Doktorska disertacija. Pravni fakultet. Studentski centar socijalnog rada.

24. Novak, M., Bašić, J. (2008): Internalizirani problemi kod djece i adolescenata: obilježja i mogućnosti prevencije. Ljetopis socijalnog rada.15 (3). 473-498.
25. Obiteljski zakon (2015). Narodne novine, 103/15.
26. Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih uvjetima u zajednici, (NN 40/14), Preuzeto s: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_03_40_712.html, Posjećeno 10.4. 2017.
27. Pravobranitelj za djecu, (2017): Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu 2015.
Preuzeto s:
http://www.dijete.hr/index.php?option=com_joomdoc&task=cat_view&gid=946&Itemid=85, Posjećeno: 20. 4. 2017.
28. Pravobranitelj za djecu, (2016): Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu 2015.
Preuzeto s:
http://www.dijete.hr/index.php?option=com_joomdoc&task=cat_view&gid=946&Itemid=85, Posjećeno: 20. 4. 2017.
29. Pravobranitelj za djecu, (2015): Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu 2014.Preuzeto s:
http://www.dijete.hr/index.php?option=com_joomdoc&task=cat_view&gid=946&Itemid=85, Posjećeno: 20. 4. 2017.
30. Pravobranitelj za djecu, (2014): Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu 2013.
Preuzeto s:
http://www.dijete.hr/index.php?option=com_joomdoc&task=cat_view&gid=946&Itemid=85, Posjećeno: 20. 4. 2017.
31. Pravobranitelj za djecu, (2013): Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu 2012.
Preuzeto s:
http://www.dijete.hr/index.php?option=com_joomdoc&task=cat_view&gid=946&Itemid=85, Posjećeno: 20. 4. 2017.

32. Ratkajec Gašević, G, Maurović, I. (2015). Izvještaj istraživanja: Bjegovi mladih iz odgojnih domova i domova za odgoj- Istraživački izvještaj. Interni materijal. Centar za nestalu i zlostavljaju djeću Osijek.
33. Ratkajec Gašević, G., Zalović, T., Maurović, I. (2017). Bjegovi mladih iz odgojnih ustanova. U: Popvić, S., Zloković, J.(ur), Djeca i mladi u alternativnoj skrbi: Zaštita prava na zdravlje. Zbornik radova s interdisciplinarnog znanstveno – stručnog skupa "Zaštita prava na zdravlje djeće i mladih u alternativnoj skrbi", 56-74.
34. Rosić, V. (2007). Domska pedagogija. Zadar. Naklada d.o.o. Biblioteka Edicija Magna.
35. Sekol, I., Farrington, D.P., (2009), The nature and prevalence of bullying among boys and girls from Croatian care institutions: A descriptive analysis of children's homes and correctional homes, *Kriminologija i socijalna integracija*. 17(2), 15-34. Preuzeto s: <http://hrcak.srce.hr/file/70021>, Posjećeno: 20.8.2017.
36. Vejmelka, L. (2012): Neke determinante vršnjačkog nasilja u adolescenciji. *Ljetopis socijalnog rada*. 19 (2). 215-240.
37. Zakon o socijalnoj skrbi (2012). Narodne novine, 33/12.
38. Zakon o sudovima za mladež (2011). Narodne novine, 84/11.
39. Žižak, A. (2010). Teorijske osnove intervencija: socijalnopedagoška perspektiva. Zagreb. Sveučilište u Zagrebu. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.

10. Prilozi

Prilog 1: Protokol za razgovor s mladom osobom u istraživanju Bjegovi mladih iz odgojnih ustanova – 116000 Hotline for Missing Children

Prilog 2: Suglasnost Etičkog povjerenstva Edukacijsko – rehabilitacijskog fakulteta

Prilog 3: Suglasnost Ministarstva demografije, obitelji, mladih i socijalne politike

Prilog 4: Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju

Prilog 5: Potvrda o tajnosti podataka